

Türk Hukuk Kurumu'nun Kuruluşu ve İlk Yıllardaki Faaliyetleri

*İbrahim ÇOBAN**

Giriş

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin felsefesi kurulduğu gündən itibaren dünyayı takip etmeye yönelik olmuştur. Bu çerçevede önder Mustafa Kemal Atatürk'ün devleti "muasır medeniyetler seviyesine" ulaşması yönündeki hedefi doğrultusunda birbiri ardına gerçekleştirilen devrimler, kurulan devletin kimliğinin ve vizyonunun şekillenmesinde etkili olmuştur. Kurulduğu Osmanlı coğrafyası üzerinde radikal değişimlere atılan imzalar kurumsallaşma anlamında da kendini göstermiştir. Bu bağlamda devletin ideolojisini tanıtmaya ve yayma vazifesine yönelik kurumlar -Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu gibi- vücuda getirildiği gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösterecek olan müesseselere de destek verilmiştir. 1934 yılında temelleri atılan Türk Hukuk Kurumu'nun ülke yararına çalışmalara başlaması özellikle devletin hukuk alanındaki devrimlerinin gerçekleştirilmesinin ardından olmuştur. Kurum başlarda sadece hukuk camiasına hizmet etmek arzusu içinde gibi görünse de özellikle tüzüğünün hazırlanmasından sonra kamuyu hukuk konularında bilgilendirme ve hatta hukuku öğrenmeye teşvik etmeye çalıştığı görülmektedir. Kısa sürede çeşitli alanlarda yeni kurulan bir kuruma göre hayli süratli bir faaliyete girişen kurum halka açık konferanslar verdirmekten, radyoda umuma hitaben konferanslar düzenlemeye, üniversitelerdeki öğrenciler arasında hukuki araştırmayı teşvik etmek maksadıyla müsabakalar açmaktan telif ve tercüme yayın faaliyetine kadar geniş bir etkinlik yelpazesinde hizmetlerini sürdürmüştür. Bu çalışmada da Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan kurumun kuruluş aşaması ve faaliyet alanlarına temas edilerek yeni rejimin hukuk alanında ilerlemesindeki katkıları açıklanmaya çalışılacaktır.

Türk Hukuk Kurumu'nun Kurulması

Günümüzde Türk Hukuk Kurumu adı ile anılan kurum, 9 Nisan 1934'te "Hukukçular Cemiyeti" adıyla kurulmuştur.¹ Kurucuları: Kamil Atalay, Tuğrul Tamer, Fahrettin Ülküsel, Ekrem Anıt, Lütfi Arıkoğlu, İhsan Güran, Osman Selçuk ve Arkun Yahya Kudat'tır.² Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Türk Hukuk Kurumu'nun 1984 yılında kendisine verdiği "Hukuk Devleti Savaşçılığı Onur Ödülü"nü alırken yaptığı konuşmada kurumun kurucusunun Refik Şevket İnce olduğunu söylemiş-

* Okutman, Ege Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Bornova İZMİR.

¹ <<http://www.turkhukukkurumu.org.tr/hakkimizda/tarihce.asp>>, (Erisim Tarihi: 19.12.2012).

² **Türk Hukuk Kurumu Arşivi (THKA)**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 2 Nisan 1939 tarihli kurultay toplantısı tutanağı; **Türk Hukuk Kurumu'nun 60. Yıl Armağanı (1934 - 1994)**, Ankara, 1994, s. 5.

tir.³ Bu konuda kurumun zabıtlarında Refik Şevket İnce ile ilgili olarak kuruculuk anlamında bir belgeye rastlanmamıştır; fakat cemiyetin kurulduğu 1934 yılından 1944 yılına kadar cemiyetin başkanlığına hep Refik Şevket İnce seçilmiştir.

Cemiyet, kurulduğu ilk yıl pek faaliyet gösteremese de özellikle birinci yıllık kurultayında örgütlenmesini tamamlamış ve kurultayın ardından tüzüğü doğrultusunda çalışmalarına başlamıştır. 5 Nisan 1935’de toplanan cemiyetin yıllık kurultayında tüzük gereği koruyucu başkanlığa Başbakan İsmet İnönü, onursal başkanlığa ise Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu seçilmişlerdir.⁴ 23 Kasım 1935’te gerçekleştirilen kurultayda cemiyetin tüzüğü ile ilgili birtakım değişiklikler yapılmıştır. Buna göre cemiyet tüzüğünün birinci maddesinde yer alan 9 Nisan 1934 günü Ankara’da kurulan Hukukçular Cemiyeti’nin adı “Hukuk İlmini Yayma Kurumu”na çevrilmiştir. Tüzüğün ikinci maddesinde kurumun hedefleri şu şekilde sıralanmıştır:⁵

1. *İnkılâp hukukunun ideolojisini yapmak,*
2. *Hukuki bilgileri yaymak,*
3. *Başka memleketlerdeki hukuk hareketleri ile ilgilenmek; bu ilgiden doğacak mukayeselerle memlekette hukuki bilgiyi arttırmak,*
4. *Uluslararası Türk hukukiyatını tanıttırarak ve yükseltecek ilmi münasebetler oluşturmak,*
5. *Memlekette hukuk bilgisinin artmasını sağlamak için ilmi eserler, mecmualar çıkarmak ve konferanslar verdirmek,*
6. *Hukuki konular üzerinde tez vermek suretiyle müsabakalar açmak.*

Kurumun tüzüğündeki bu maddelere bakılacak olursa, kurumun hedefini yüksek tuttuğu görülecektir. Kendi döneminde açılan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi inkılâp ideolojisine hizmet etmeyi düstur edinen kurum, yeni rejimin hukuk ayağının anlatılması, anlaşılması, yaygınlaştırılması ve ileriye götürülmesi bağlamında programını çizmiştir. Kurumun, kendine yüklediği misyonun çeşitliliği de dikkate şayandır. Bir yanda hukuki eser üretimini teşvik ve destek sağlamayı amaçlamış, öte yanda düzenlemeyi planladığı konferanslar sayesinde hem akademik camiada fikir alışverişini sağlamayı hem de hukuki konuların kamuya açık olarak tartışılması ile halkın aydınlanmasını hedeflemiştir. Ayrıca öğrenciler arasında gerek akademik müsabakalar açarak yeni nesli araştırmaya teşvik etmek ve gerekse öğrencilerin oluşturacakları ilmi tezleri yayınlarak onları cesaretlendirmek ciddi bir düşünce ürünü olarak karşımızda durmaktadır. Kendi ülkesine kapalı bir tutum takınmayıp uluslararası hukuk camiası ile irtibatla kalmayı hedeflemesi de kurumun vizyonunun bir göstergesidir.

Kurum tüzüğünün üçüncü maddesinde cemiyetin devrim esaslarından ayrılacağı ve siyasetle uğraşmayacağı yazmaktadır. Dördüncü maddede kuruma

³ “Türk Hukuk Kurumu’nca 1984 Yılında Hukuk Devleti Savaşçılığı Onur Ödülü Verilen Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’nun Törende Yaptığı Konuşması”, **Türk Hukuk Kurumu’nun 60. Yıl Armağanı (1934 – 1994)**, Ankara, 1994, s. 62.

⁴ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 5.4.1935 tarihli zabıt kaydı.

⁵ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 23.11.1935 tarihli zabıt kaydı.

üye olabilmek için gerekli şartlar belirtilmiştir. Buna göre kuruma üye olmak için Türk olmak ve yüksek öğrenim görmüş olmak gerekmektedir. Yüksek öğrenim görmeyen hakim ve avukatlar da kuruma üye olabilmektedirler. Beşinci maddede kurumun koruyucu başkanının Başbakan olduğu, tabii başkanının ise Adalet Bakanı olduğu ifade edilmiştir. Altıncı maddede yabancı hukuk profesörlerinden cemiyet ülküsüne hizmeti dokunanların idare heyeti kararı ile fahri üye yapılabilmeleri kararlaştırılmıştır. Hatta bu çerçevede kurum tarafından verilen konferanslara katılan yabancı hukukçular kuruma fahri üye yapılmışlardır.⁶ Kurultay her yıl Nisan ayının ilk haftasında toplanır ve bu toplantıdan bir hafta önce gereken duyurular yapılmış olur. Yıllık toplantılarda idare heyeti bir yıllık dönemde yapılanların hesabını verir. Kurultay kararları çoğunluk esasına göre alınır. Cemiyetin gelir kalemlerini, üyelerin ayda 50 kuruştan aşağı olmamak kaydıyla verdikleri aidatlar ile hükümet ve şahısların yaptıkları yardımlar oluşturmaktadır. 23 Kasım 1935'teki bu tüzük değişikliğiyle Hukukçular Cemiyeti'nin tüzüğü de kaldırılmıştır ve kabul edilen tüzük artık adı Hukuk İlmini Yayma Kurumu olan kurumun tüzüğüdür. Eski tüzük kaldırıldığı için yeniden idare heyeti seçimi yapılmıştır. Bu seçimde başkanlığa yine Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce seçilmiş, ikinci başkanlığa ise Isparta Milletvekili Kemal Ünal, Genel Sekreterliğe Tuğrul Tamer seçilmiştir.⁷

Her yıl Nisan ayında toplanan kurultayda yapılan müzakereler çerçevesinde tüzüğün bazı maddeleri düzenlenmiştir. Örneğin kurumun 3 Nisan 1937 tarihindeki kurultay toplantısında kurum üyeliğiyle ilgili olarak "hukuk fakülteleri ile sair fakülte ve yüksek okullarda hukuk öğretimi yapan profesörler ve doçentler kurumun fahri üyesidirler" şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Yine aynı kurultayda bir sene kuruma aidat vermeyen üyeye borcunun mektupla bildirileceği buna rağmen ödeme yapılmadığı takdirde kişinin üyelikten çıkarılacağı da tüzüğe eklenmiştir. Söz konusu kurultayda yapılan idare heyeti seçiminde daha önceki üyelerin aynen seçildikleri görülmektedir.⁸

Kurumun 1937 – 1938 yılı çalışma raporunda kurumun üye sayısının azlığına dikkat çekilmektedir. Raporda, kurumun yaşayabilmesi üye sayısının çok olması ve bunların dayanışma içinde olmasına bağlanmaktadır. Kurumun üye sayısı her yıl artmış olmasına rağmen toplam rakam kurum yöneticilerini memnun etmemektedir. Kurumun, 1935 yılında 203, 1936 yılında 307, 1937 yılında 358 ve 1938 yılında 356 üyesi bulunmaktadır.⁹

⁶ Örneğin 11 Mayıs 1936'da kurum için konferans veren Zürih Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. F. Fleiner kurum tüzüğü'nün 6. Maddesiyle kuruma fahri üye yapılmıştır. **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

⁷ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 23.11.1935 tarihli zabıt kaydı.

⁸ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 3 Nisan 1937 tarihli Kurultay Toplantı Tutanağı. 3 Nisan 1938 tarihli kurultayda da yine aynı zevatın idare heyetine seçildikleri görülmektedir. **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Kurultayı.

⁹ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Çalışma Raporu.

2 Nisan 1939 tarihinde toplanan kurum kurultayında 23 Kasım 1935'deki tüzük ilga edilmiş, yeni tüzük hazırlanmıştır. Tüzüğün hazırlanma gerekçesi olarak yeni cemiyetler kanununun gerektirdiği bir zorunluluk olduğu ifade edilmiştir. Hazırlanan bu tüzüğün hemen her maddesi eski tüzük ile aynıdır. Kurumun adı, bulunduğu vilayet, kurucuları, onursal ve tabii başkanları, hedefleri, kuruma üye olmak için gerekli olan şartlar, aidat konusu vs. Tüzüğün 17. maddesinde ana tüzüğün tadili için gündem ilanının gerekli olduğu ve tadil teklifinin genel heyetin üçte ikisi tarafından kabul edilmesinin şart olduğu ifade edilmiştir. Genel heyette bulunan üyelere üçte birinin yazılı teklifi ile de tüzük tadili müzakere edilebilecektir. Yeni tüzüğe eklenen bir diğer husus gelirlerle alakalıdır. Kurumun gelirleri arasında üye aidatları, CHP ve şahıs yardımlarının yanı sıra artık kurum yayınlarından elde edilen tutar da söz konusu olmuştur. Tüzüğün 21. maddesinde de kurumun feshi halinde mevcut kitapların Ankara Hukuk Fakültesi'ne, menkul ve gayrimenkul diğer malların Ankara Halkevi'ne verileceği yazmaktadır.¹⁰

20 Mart 1939 günü Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nu sevindirecek bir karar alınmıştır ki bu karara göre kurum, bu tarihten itibaren cemiyetler kanununun 37. maddesine göre yararlı cemiyetler arasına alınmıştır.¹¹

1938 – 1939 senelik raporunda kurulduğu günden beri hükümet ve parti desteğini alan kurum, mevcudiyeti ve istikbali açısından CHP'ye bağlanma kararı almıştır. Bu çerçevede tüzükte yapılan birtakım değişikliklerle bağlılık gerçekleşmiştir. Kurum, bu bağlılığa kuvvetli bir desteği -parti desteği- arkaya alacağından sevinmiştir. Bağlanmayla beraber parti kurultayına delege gönderme imkânı olacaktır. Böylelikle de kurumun milletin geleceğinde söz sahibi olması kurum menfaatine sayılmıştır.¹²

Kurumun 6 Nisan 1940 günü toplanan kurultayında tüzüğün üye aidatı ile ilgili kısmı tadil edilmiştir. Buna göre aidat tahsilinde zorluk nedeniyle bundan sonra aidatlar senelik ve peşin olarak alınacak, her üyeye aidat karşılığı olarak kurum yayınlarından olan broşürler ücretsiz olarak verilecek, yılda 12 lira ve daha fazla aidat verenlere kurumun diğer yayınlarından da verilecektir.¹³ Kurumu bu düzenlemeye iten sebep 334 üyenin toplam 3000 lirayı bulan aidat borçlarıdır. Söz konusu 334 kişiden ancak 200 kadarı aidatını düzenli olarak ödemektedir ve bu durum ilmi faaliyetler de gerçekleştiren kurumu maddi olarak sıkıntıya sokmaktadır. Nihayetinde kurumun gelir kalemleri bellidir ve dolayısıyla bu boşluk kurumu maddi olarak etkilemiştir. Bundan başka tüzüğün 5. maddesine milletvekillerinin de kurumun tabii üyeleri olduğu maddesi ilave edilmiştir.¹⁴

¹⁰ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 2 Nisan 1939 tarihli kurultay toplantı tutanağı.

¹¹ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, Yer No: 86.23.17., Dosya: 80 – 39.

¹² **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 2.4.1939 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1938 – 1939 Senelik Raporu.

¹³ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun kurultay toplantısı tutanağı.

¹⁴ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun kurultay toplantısı tutanağı.

Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun tüzüğü gereği her yıl Nisan ayında yapılan kurultayın 5 Nisan 1941 tarihinde gerçekleştirileni kurum tarihinde önemli bir yere sahiptir. Zira bu kurultayda kurumun adı, bugünkü haliyle, yani Türk Hukuk Kurumu olarak değiştirilecektir. Buna göre tüzüğün birinci fıkrasının birinci maddesi, Ankara'da 9 Nisan 1934 tarihinde Hukukçular Cemiyeti adı altında kurulan, 23 Kasım 1935 Tarihinde Hukuk İlmini Yayma Kurumu adını alan cemiyetin adı 5 Nisan 1941 tarihinden itibaren "Türk Hukuk Kurumu"na çevrilmiştir.¹⁵

Hukuk İlmini Yayma Kurumu tüzüğüne göre her yıl Nisan ayında toplanacak olan kurultaya TBMM Başkanı, Başbakan, Adalet Bakanı, CHP Genel Sekreteri, İçişleri Bakanlarına ve daha pek çok kişiye davet yazıları gönderilmiştir. Ayrıca her kurultayın sonunda başta Atatürk olmak üzere, TBMM Başkanlığı, Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, CHP Genel Sekreterliğine saygı ve bağlılık telgrafları, mektupları gönderilmiştir.

Türk Hukuk Kurumu'nun İlk Yıllardaki Faaliyetleri

1. Halkevi ve Radyo Konferansları

Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun tüzüğünün ikinci maddesinin içeriği kurumun idealleri ile ilgilidir. Bu idealler arasında "memlekette hukuk bilgisinin artmasını temin etmek için konferanslar verdirmek" de yer almaktadır.¹⁶ Kurum, düzenlemeyi planladığı konferanslarla ilgili olarak fikir, görüş ve yardım almak amacıyla İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cemil Bilsel'e müracaat etmiş, Bilsel'den yardım vaadi alınınca kurumun bu konudaki cesareti artmıştır. Bu bağlamda Ankara Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Baha Kantar'dan ve İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sıddık Sami Onar'dan da yardım istenmiştir. Bu üç önemli bilim adamının kuruma en büyük katkılarından bir tanesi de kurumun verdirmeyi planladığı konferansları icra edecek ilim insanlarının yardımlarını almaları olmuştur. Diğer yandan kurum tarafından da konularında uzman hukukçularla temas sağlanmış ve nihayet 30 Kasım 1935'de başlamak üzere bir yılda kurum tarafından 18 konferans verdirilmiştir.¹⁷ Söz konusu konferanslar için CHP'nin Ankara Halkevi binası kullanılmış, kurum, partiye bu katkısından dolayı şükran ve minnetlerini sunmuştur. Düzenlenen konferanslar halkın farklı kesimleri tarafından yoğun ilgiyle takip edilmiştir. Alanında uzman âlimler tarafından titizlikle hazırlanan konferansların metinlerinin basılması yolunda girişimler olmuştur. Nihayet yeni kurulan kurumun maddi olarak eksiklerini göz önüne alınarak gerek İstanbul'dan Ankara'ya konferans vermeye gelenlerin masrafları ve gerekse konferans metinlerinin basılmasında Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun desteği söz konusu olmuştur. Kurum ayrıca konferansların ulusa yayılabilmesini sağlamak amacıyla radyo konferansları da düzenlemiştir. 20.12.1935 tarihinden itibaren haftada 2 defa olmak üzere konferanslar verdirilmiştir. Bu konferanslarda halkı hukuk ve onun ifadesi olan kanunların hayata yansımalarının şekilleri hakkında bilgilendirmek amaçlan-

¹⁵ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 5.4.1941 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun kurultay toplantısı tutanağı.

¹⁶ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 23.11.1935 tarihli zabıt kaydı.

¹⁷ Verilecek olan konferans programı için bkz. Ulus, "Hukuk Konferansları", 25 Senteşrin 1935.

mıştır.¹⁸ Verilen konferanslar içinde Zürih Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. F. Fleiner'in 11 Mayıs 1936 günkü konuşması kurumun senelik raporunda yerini almıştır. Kurum, hukuk âlemi açısından böyle önemli bir bilginden istifade etmekle kalmamış, onu kurumun fahri üyesi de yapmıştır.¹⁹

28.11.1936'da kurumun yeni dönem konferansları başlamıştır. Bir önceki yıl toplam 18 konferans verilmiş iken mevcut yılda 24 konferans planlanmıştır. Ayrıca haftada iki defa yine radyoda konferanslar verilmeye devam edecektir. Bu konferanslar her hafta Çarşamba ve Cumartesi günleri saat 20.00'da başlayıp 20 dakika sürecektir.²⁰ Gerek Halkevi konferansları gerekse radyo konferansları ile kuruma ve topluma hizmet etmiş olan kişilerin isimleri kurumun 1937 yılındaki raporunda "kurum hayatının tarihinde yer bulması münasebetiyle" verilmiştir. Kurumun önem atfettiği ve tarihe not düşülmesi gerektiğine inandığı bu kişilerin isimlerini adı geçen rapordan aynen aktarmayı uygun buluyoruz:²¹ Prof. Dr. Cemil Bilsel, Prof. Dr. Mazhar Nedim Göknil, Prof. Dr. Honig, Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, Cumhuriyet Merkez Bankası Mali Müşaviri Namık Zeki Aral, Prof. Dr. Sadri Maksudi Arsal, Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, Prof. Dr. Nusret Metya, Cumhuriyet Merkez Bankası Hukuk Müşaviri Osman Nuri Uman, Prof. Dr. Şevket Mehmet Ali Bilgişin, Prof. Dr. Ernst Hirsch, Maliye Vekâleti Tetkik Heyeti Reisi Cezmi Erçin, Avukat Ali Haydar Özkent, Prof. Dr. Crozat, Prof. Dr. İbrahim Ali Erberk, Temyiz Reislerinden Fuat Hulusi Demirelli, Prof. Dr. Schwarz, Devlet Şurası Reislerinden İsmail Hakkı Özer, Adliye Vekaleti Hukuk İşleri Müdürü Şinasi Zihni, Elaziz Mebusu Fazıl Ahmet Aykaç, Prof. Baha Kantar, Prof. Dr. Ahmet Esat Arsebük, Asker Temyiz Başmüddeiumumisi Rifat Taşkın. Radyo konferansı vermiş ve verecek olanlardan Mebus Ali Rıza Türel, Aleaddin Tiritoğlu, Raif Karadeniz, Hukuk Müşaviri Cafer Tüzel, Avukat Nejat Sav, Tapu ve Kadastro Müdürü Celal Uyanık, Hukuk Müşaviri Münir Hayri Ürgüplü, Hakim Ümran Öktan, Asım Ruacan, Hakim Enise, Hakim Hidayet Sanal, Avukat Fehmi Kural, Ziraat Bankası Müfettişlerinden Rıdvan Hakkı, İbrahim Kemal Uran, Doktor Fahri Ecevit, Vakıflar Umum Müdürlüğü Müdürlerinden İsmet, İktisat Vekaleti müfettişlerinden Er Ali.

1937 – 1938 döneminde kurum tarafından 14 konferans verdirilmiştir. 11 Aralık 1937'de başlayan konferans serisi 2 Nisan 1938'de bitmiştir. Her hafta Cumartesi günü Ankara Halkevi'nde verilen konferanslar, bu dönem 11 Aralık 1937'de Prof. Dr. Cemil Bilsel'in "Muahedelerin Yolsuz Tasdiki" konulu konferansı ile başlayacak, 2 Nisan 1938'de Elaziz Milletvekili Fazıl Ahmet Aykaç'ın "Parlamento Rejiminin Tekâmülü" konulu konferansı ile son bulacaktır.²² Ayrıca radyo konferansları da her Cumartesi halkın ilgileneceği konular üzerinde devam edecektir. Kurum bu dönemde uluslararası üne sahip Lyon Üniversitesi Profesörlerinden Lyon Mukayeseli Hukuk Enstitüsü Müdürü Edouard Lambert'e 1 Mayıs

¹⁸ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 1935 – 1936 Raporu.

¹⁹ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

²⁰ **Ulus**, "Hukuk İlmini Yayma Kurumu Bu Seneki Çalışmalarına Başlıyor", 26 Senteşrin 1936.

²¹ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

²² **Ulus**, 7 Senteşrin 1937.

1937 tarihinde “Sosyal İlim ve Arşulusal İlim Olarak Hukuk” konulu konferans verdirmiştir.²³ Yine Zürih Üniversitesi Medeni Hukuk ve Ticaret Hukuku Profesörlerinden A. Egger’e de 23 Ekim 1937’de “İçtimai – Medeni Hukuk, yahut Bugünkü Medeni Hukukta Cemiyet ve Fert” konulu konferans verdirmiştir. Her iki ilim insanı kuruma fahri üye yapılmıştır. Ayrıca aynı dönemde milletlerarası hukuk alanında saygın bir yeri olan Profesör ve Yunanistan Paris Sefiri Nikola Politis’in Ankara’ya geleceği haber alınınca kurum bu bilim adamına da konferans ricasında bulunmuş fakat bay Politis sağlık problemleri nedeniyle teklifi kabul etmemiştir.²⁴

Kurumun 1939 – 1940 dönemi raporundan anlaşıldığına göre Prof. Nikola bu dönemde kurum için bir konferans vermiştir. Hatta o da diğer uluslararası hukukçular gibi Hukuk İlmini Yayma Kurumu’na fahri üye yapılmıştır.²⁵ Kurum tarafından konferans için davet edilen ve 1 Mayıs 1937’de konferansını veren ünlü hukukçu Prof. Edouard Lambert, ülkesine döndükten sonra Hukuk İlmini Yayma Kurumu ve Türkiye’de hukuk anlayışı ile ilgili *Le National socialisme allemand* adlı eserin önsözünde bir yazı yazmıştır. Bu yazıda Türkiye’de hukuk anlayışının geçirmekte olduğu gelişme ve ilerlemeden bahsetmiş, Batılı hukuk anlayışının ülkede oturtulmaya çalışıldığından söz etmiştir. Kurum tarafından Ankara’da bir konferans davetine katıldığını, bu vesileyle kurumun müstesna bir çalışma içinde olduğunu anmıştır.²⁶ Akademik yetkinliği genele yayılmış bir hukuk insanından böyle bir övgüyü almış olmak, kurum için bir iftihar vesilesi olmuştur.

Kurumun 1938 – 1939 senesi raporunu incelediğimizde konferanslarla ilgili bir düzenlemeye gidildiğini görüyoruz. Önceden hafta bir gün (Cumartesi) olarak verilen konferanslar artık iki haftada bir gün şeklinde gerçekleştirilecek ve toplamda 1938 – 1939 döneminde 10 konferans gerçekleştirilecektir. Ayrıca raporda 1939 yılına kadar verilen konferanslardan 49 adedinin kurum tarafından matbu olarak basıldığı, 1939 yılındakilerin ise basılacağı ifade edilmektedir.²⁷ Halkevi konferanslarındaki sayısal eksilmeye rağmen, kurum radyo konferanslarına daha fazla ağırlık vermiş ve bu çerçevede radyodan verilen konferansların sayısı arttırılmıştır. İçlerinde kurum başkanı Refik Şevket İnce’den, kurumun ikinci başkanı olacak Kemal Ünal’a, dönemin Aydın milletvekili ve sonradan başbakan olacak olan Adnan Menderes’e pek çok önemli isim radyoda konferanslar vermiştir. Kurum, mali durumun akıbeti çerçevesinde bu radyo konferanslarını da matbu olarak yayınlamayı arzulamıştır.²⁸ 1939 – 1940 yıllarında da Halkevi’ndeki konferanslar tüm hızıyla devam etmiştir. Dönemin ilk konferansı Prof. Dr. Cemil Bilsel tarafından verilmiştir. Bundan sonra

²³ **Ulus**, 3 Mayıs 1937.

²⁴ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

²⁵ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

²⁶ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu; **Ulus**, 20 Şubat 1938.

²⁷ Kurumun yayınladığı konferanslar serisinden bazı kitaplar Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde muhafaza edilmektedir, söz konusu dosya için bkz. **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, Yer No: 595.54.4., Dosya: 3. Büro.

²⁸ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 2.4.1939 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1938 – 1939 Senelik Raporu.

Namık Zeki Aral, Prof. Dr. Fahri Ecevit, Prof. Dr. Mazhar Nedim Göknil, Prof. Dr. Şükrü Baban, Prof. Dr. Cahit Oğuzoğlu, Prof. Dr. Şevket Mehmet Ali Bilgişin, Prof. Dr. C. Crozat, Prof. Dr. Sıddık Sami Onar konferanslarını vermişlerdir. Konferans programında yer almasına rağmen geçirdiği rahatsızlıktan ötürü Prof. Dr. Cezmi Erçin, konferansını verememiştir. Aynı dönem için radyoda yapılması planlanan konferanslar konusunda radyo yönetimi ile bir anlaşmazlık durumu oluşmuştur. Kurumun geleneği üzerine ve daha önce de yapıldığı gibi, konferansların hafta bir gün verilmesine radyo yönetimi sıcak bakmamış, konferansların iki haftada bir gün olarak verilmesini teklif etmiştir. Radyonun bu teklifi “hukuk fikrini yayma ile mükellef kurumun maksadına kafi görülmediği için” reddedilmiş ve gelecek sene için radyo yönetimiyle iyi bir anlaşma yapılması kararlaştırılmıştır.²⁹

1940 – 1941 dönemi için kurum tarafından yine iki haftada bir kez Cumartesi günleri gerçekleştirilmek üzere 10 konferans tertip edilmiştir. Fakat programda yer almasına rağmen Prof. Dr. Cezmi Erçin’in hayatını kaybetmesiyle konferansların sayısı 9’a inmiştir. Kurum adına merhumun cenazesine katılım sağlanmış ve böyle önemli bir şahsiyetin kaybından duyulan üzüntü ifade edilmiştir. Bu dönemde konferans verenler ve konferans konuları şu şekildedir:³⁰

1. Prof. Dr. Cemil Bilsel, “Ankara Muahedesi ve Boğazlar”
2. Prof. Dr. Vasfi Reşit Seviğ, “Hukuk ve İktisat”
3. Osman Nuri Uman, “Kanunların Zayıfları Himaye Dereceleri”
4. Prof. Dr. Neumark, “Devletlerin Fiatlara Müdahale Siyaseti”
5. Prof. Dr. Cezmi Erçin, vefat etmiştir
6. Prof. Dr. Hazım Atıf Kuyucak, “Para ve İtibar Mekanizmasının Doğurduğu Hukuki Meseleler”
7. General Rıfat Taşkın, “Hava Hukukunun Ana Hatları ve Bu Hukuka Ait Türk Düşüncesi”
8. Prof. Dr. Abdülhak Kemal Yörük, “Hukuk ile Ahlakın Münasebeti”
9. Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal, “Hukuk ve Sosyoloji”
10. Prof. Dr. Fuat Köprülü, “Türk Hukuk Tarihine Umumi Bir Bakış”

Bu dönemde radyoda verilen konferanslar iki esas üzerinde toplanmıştır: Aile Hukuku ve Vatandaşın Devlete Karşı Vazifeleri. Toplamda 20 konferans verilmiştir.

Kurumun 1941 – 1942 çalışma raporunda konferansların Dil Tarih Coğrafya Fakültesi salonlarında aksamadan verilmeye devam ettiği bildirilmiş, Nisan 1942’ye kadar toplamda 86 konferansın verildiğini ve bunlardan 71 tanesinin yayımlandığı ifade edilmiştir. Ayrıca Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nin kapılarını Türk Hukuk Kurumu’na açan Prof. Dr. Mehmet Emin Erişirgil’e ayrıca teşekkür sunulmuştur. Radyo konferanslarının da 28 Nisan 1942’ye kadar devam edeceği

²⁹ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

³⁰ Hukuk İlmini Yayma Kurumu’nun 1940 – 1941 Mesai Raporu, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, ss. 13 – 15.

ve toplamda 19 konferansın yapılacağı raporda yer alan bir diğer husus olmuştur. Bir önceki dönem radyo konuşmalarında aile konusu üzerinde durulmuş ve bu konu halk tarafından dikkatle takip edilmişti. Bu yüzden bu dönemde de aile hukuku üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu dönemde radyo idaresi halkın hukuka ait sorularına cevap verilmesi için kuruma bir teklifte bulunmuş, kurum da bu teklifi kabul etmiştir. Böylelikle her on beş günde bir yapılan bu faaliyetle kurum bir çok vatandaşın hukuki şüphelerini giderme ve radyo dinleyenlerin hukuk konusunda bilgilerinin artırılmasına yardım etme imkânı bulmuştur. Bu çerçevede halkın sorularını yanıtlayan hukuk doktoru Hikmet Belbez ile Doç. Dr. Bülent Nuri Esen'e kurum teşekkürlerini bildirmiştir.³¹

2. Öğrenci Müsabakaları

Kurumun 1935 – 1936 yıllarına ait raporunda, kurum tüzüğüne göre, hukuk konularında tez vermek suretiyle öğrenciler arasında bir müsabaka açılmasından bahsedilmektedir. Yüksek okul öğrencileri arasında yapılacak olan bu müsabakalarda amaç, öğrenciyi henüz okulda iken hukuki konuları araştırmaya sevk ve teşvik etmektir. Bu çerçevede kurum idare heyeti Ankara ve İstanbul Üniversiteleri Hukuk Fakültesi Dekanlıkları ve Siyasal Bilgiler Okulu yönetimiyle iletişime geçerek bu okullardan “idare, medeni ve ceza hukuku”ndan konular istemiştir. Gelen çeşitli konulardan birer tanesini seçmek kaydıyla öğrencilere sorulacak olan sorular yine kurum tarafından seçilecek olan jüri heyetince değerlendirilecek ve sonuç olarak her alandan birincilere ellişer lira ve diğer başarılı olanlara ise kurumca hazırlanan takdirnameler verilecektir. Söz konusu yılları kapsayan raporda, kurumun günün şartlarına göre ancak bu kadarlık bir mükâfat verebileceği, ilerleyen yıllarda mükâfatların çoğaltılmasına gayret edileceği açıklanmaktadır. Müsabakaları daha büyük ödüllerle daha yüksek malumatlı vatandaşlar arasında da tertip edip buradan çıkacak eserlerle hukuk kütüphanesinin zenginleştirilmesi de kurumun idealleri arasında gösterilmektedir.³²

Kurumun 1936 – 1937 yıllarına ait raporunda öğrenci müsabakalarına katılımın yetersizliğinden kaynaklanan bir “vicdani azap”tan söz edilmektedir. İdare, medeni ve ceza hukukundan birer sorunun sorulduğu ve Ankara Hukuk Fakültesi, İstanbul Hukuk Fakültesi, Siyasal Bilgiler Okulu öğrencilerine açık olan müsabakaya, 3 okul öğrencilerinin toplamı olan 1500 kişiden sadece 1 kişi katılmıştır. Ankara Hukuk Fakültesi'nden Sırrı Aras, bu ilgisinden dolayı 50 lira ile ödüllendirilmiştir. Kurum Başkanı Refik Şevket İnce, *Ulus* gazetesine yaptığı açıklamada katılım azlığını zamanın darlığına da bağlamış, ilerideki müsabakalara ilginin daha fazla olacağını düşündüğünü ifade etmiştir.³³ Kurumun raporunda bir sonraki müsabakaya katılımın artmasına paralel olarak kurumun mutluluklarının artacağı da belirtilmiş ve sonraki müsabaka için, “Hukuk-u Esasiye, Ticaret Hukuku ve İdare Hukuku” konularının yer alacağı ifade edilmiştir.³⁴

³¹ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, Türk Hukuk Kurumu'nun 1941 – 1942 Çalışma Raporu.

³² THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 1935 – 1936 Raporu.

³³ *Ulus*, 27 Sontesrin 1937.

³⁴ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 1936 – 1937 Raporu.

Kurum 1936 yılında açılan müsabakaya olan ilgisizlikten yakınmakta ve bu konunun üzerine giderek müsabakanın tertip edileceği okullardaki tüm öğrencilere bu yarışma ile ilgili duyuru ve bilgi aktarımını kolaylaştırmak için bir girişimde bulunmuştur. Bu çerçevede kurum tarafından, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı'na 700 adet, Ankara Hukuk Fakültesi Dekanlığı'na 1000 adet, İstanbul İktisat Fakültesi Dekanlığı'na 300 adet, İstanbul Yüksek Ticaret Mektebi Müdürlüğü'ne 150 adet, Siyasal Bilgiler Okulu Müdürlüğü'ne de 325 adet müsabaka talimatnamesi gönderilmiştir. Bu talimatnamede şunlar ifade edilmiştir:

1. Hukuk İlmini Yayma Kurumu tarafından hukuki çalışmayı teşvik ve inkişaf ettirmek maksadı ile müsabaka açılmıştır.

2. Müsabaka, her biri tek soru ile sınırlı olmak üzere 3 konu başlığını içermektedir:

A) İdare Hukuku: “Tam kaza davaları ile iptal davaları arasındaki farklar ve iptal davalarının hukuki neticeleri”.

B) Esas Hukuk: “Esas hukuk bakımından kanun, nizamname, Büyük Millet Meclisi kararları, kararname, talimatnamelerin hukuki mahiyetleri”.

C) Ticaret Hukuku: “Faiz ve buna müteallik hükümlerin ticaret hukuku bakımından tetkiki”.

3. Müsabakaya, bu müsabakanın açıldığı 1 Mayıs 1937 tarihinde fakülte ve yüksek okullara kayıtlı öğrenciler katılabileceklerdir. Bir katılımcı, birden fazla konu ile ilgili araştırma yapabilir.

4. Hukuk İlmini Yayma Kurumu, bu müsabaka ile gençleri ilmi ve sistemli araştırmalara teşvik amacını güttüğü için yapılacak araştırmaların ilmi araştırma metodları içerisinde yapılması ve araştırmalarda içindekiler ile bibliyografya bölümlerinin yer alması gerekmektedir.

5. Katılımcılar araştırmalarını yazı makinesi ile yazıp 1 İkincikanun (Ocak) 1938 tarihine kadar Hukuk İlmini Yayma Kurumu, Ankara adresine göndermelidirler. Bu tarihten sonra gelen yazılar değerlendirilmeye alınmaz ve iade edilir.

6. Öğrencilerin göndereceği araştırmalar, yetkin hukukçulardan oluşan, her konu için ayrı ayrı oluşturulacak olan, jüriler tarafından değerlendirilecek, her konudan birinci olanlara 50 lira ödül, ikinciden beşinciye kadar derece kazananlara ise Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nca “iyi eser takdirnamesi” verilecektir.

7. Müsabakaya girenlerin araştırmalarının sonuna kısa bir özgeçmiş ile açık adreslerini, okulunun adını, sınıfını ve öğrenci numarasını ilave etmeleri gereklidir.

Yukarıda içeriğini naklettiğimiz talimatnamelerle beraber adı geçen okullara 3 Mayıs 1937 tarihli bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun düzenlediği bu müsabakadan her öğrencinin haberdar olmasını sağlamayı amaçladığı ve bu talimatnamelerden her öğrenciye verilmesi rica edilmiştir. Yine aynı yazıda bir yıl önce müsabakaya sadece 1 öğrencinin katıldığına değinilmiş, kurumun gençliği araştırma ve bir konu üzerinde ciddi bir inceleme yapmaya

teşvik etmesini arzuladığı da ifade edilmiştir.³⁵ Hukuk İlmini Yayma Cemiyeti'nin müsabaka konusunda katılımın teşvik edilmesini çabalaması kurumun kendine yüklediği misyonun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurumun özellikle yarışmanın duyurulmasına yönelik yoğun gayretinin olumlu sonuçlarını aldığını görmek mümkündür. Zira kurumun 1937 – 1938 yıllarına ait raporunda müsabakaya katılan öğrenci sayısındaki artışın kurum tarafından sevinçle karşılandığı ifade edilmektedir. Müsabakaya 1 yıl önce sadece 1 kişi iştirak ederken 1937 yılında bu rakam 17 olmuştur.³⁶ Bu 17 öğrencinin 7'si Ankara Hukuk Fakültesi, 5'i Siyasal Bilgiler Okulu, 3'ü İstanbul Hukuk Fakültesi, 2'si ise İktisat Fakültesi'ndendir.

Müsabaka için kurulan jüride şu isimler yer almıştır:

1. Ankara Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Okulu Profesörlerinden Ahmet Esat Arsebük.

2. İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Sıddık Sami Onar.

3. Devlet Şurası azasından Cudi Özal.

4. Cumhuriyet Merkez Bankası Hukuk Müşaviri Osman Nuri.

Müsabaka soruları ve sonuçları ise şöyledir:

1. soru : “Tam kaza davaları ile iptal davaları arasındaki farklar ve iptal davalarının hukuki neticeleri”. Bu konu hakkındaki müsabakaya Siyasal Bilgiler Okulu'ndan 4, Ankara Hukuk Fakültesi'nden 2, İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 1 öğrenci katılmış, birinciliği Siyasal Bilgiler Okulu'ndan Barık Uluğ ve Rebi Başol paylaşmışlardır. Önceden yapılan duyurularda her konuda sadece 1 kişiye 50 lira ödül verileceği bildirilmiş iken, iki birincisi olan bu müsabakada her iki öğrenciye de 50'şer lira verilmiştir. Ayrıca Siyasal Bilgiler Okulu'ndan Zeyyat Baykara'ya da takdirname verilmiştir.

2. soru: “Esas hukuk bakımından kanun, nizamname, Büyük Millet Meclisi kararları, kararname, talimatnamelerin hukuki mahiyetleri”. Bu konu hakkındaki müsabakaya Siyasal Bilgiler Okulu'ndan 1, Ankara Hukuk Fakültesi'nden 3, İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 1, İktisat Fakültesi'nden 2 öğrenci katılmış, birinciliği Ankara Hukuk Fakültesi'nden Hakkı Savran kazanmıştır. Siyasal Bilgiler Okulu'ndan Mustafa Arıkan'a takdirname verilmiştir.

3. soru: “Faiz ve buna müteallik hükümlerin ticaret hukuku bakımından tetkiki”. Bu konu hakkındaki müsabakaya Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1, Ankara Hukuk Fakültesi'nden 2 öğrenci katılmış, birinciliği Ankara Hukuk Fakültesi'nden Hasan Talat İlgüner kazanmıştır. Yine aynı fakülteden Mustafa Şefik Simav'a takdirname verilmiştir.

Müsabaka neticeleri açıklanmadan önce Hukuk İlmini Yayma Kurumu Başkanı Refik Şevket İnce tarafından Başbakan ve Hukuk İlmini Yayma Kurumu Hami Başkanı Celal Bayar'a bir yazı gönderilmiştir. İnce, bu yazıda müsabakanın

³⁵ THKA, Klasör No: 18, Talebe Müsabaka Dosyası.

³⁶ Ayrıca bkz. **Ulus**, 3 Sonkanun 1938.

sonucunda 11 Mart 1938 günü saat 17.30'da tertip edilecek olan ödül törenine Başbakanı davet etmektedir. Yazıda ödül töreni ile ilgili olarak “gençliğin ve irfanıyatın teşvikçisi ve himayecisi olan yüksek şahsiyetiniz tarafından yapılması, ruh ve dimağları üzerinde çok meşgul olduğumuz gençliğin ayrı bir iftihar vesilesi olacaktır” diyerek böyle bir ödülün Başbakan tarafından verilmesinin gençlik üzerinde yaratacağı olumlu etkiyi vurgulamıştır. Yine aynı yazıda ödül töreninde hazır bulunacakların isimleri de şu şekilde verilmiştir: Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Baha Kantar, Siyasal Bilgiler Okulu Müdürü Emin Erişirgil, Kurum İdare Heyeti, Kurum Kamus Bürosu Heyeti.

11 Mart 1938 tarihinde gerçekleştirilen ödül töreninde Başbakan Celal Bayar, Adliye Vekili Şükrü Saraçoğlu da hazır bulunmuşlardır.³⁷ Başbakan Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun bu yıl için yüksek mektep talebeleri arasında tertip ettiği ilmi müsabakanın mükâfatlarını bizzat dağıtmış ve kazanan gençleri tebrik etmiştir. Bayar gençlere konuşması sırasında ilmin hayat için olduğunu ifade etmiştir. Atatürk'ün açtığı yeni hayatın bu şekildeki ilmi başarıların genişlemesini beklediğine de özellikle değinmiştir. Başbakana kurumun son yıllardaki çalışmaları etraflıca arz ve hükümet ve partice yapılan katılımlardan dolayı teşekkür edilmiştir.³⁸

Kurumun 1938 – 1939 yıllarına ait raporunda öğrenci müsabakaları hakkında pek bilgi verilmemektedir. Kurumun müsabaka açmaya devam edeceği ve müsabaka koşullarının önceki yıllarla aynı olacağı bildirilmekte, yarışmanın “Teşkilat-ı Esasiye, Ceza Hukuku, Devletler Hususi Hukuku” konularında olacağı duyurulmaktadır. Ödül olarak yine her konu için birincilere 50 lira verilmesi kararlaştırılmıştır.³⁹

Kurumun 1939 – 1940 yıllarına ait raporunda önceki yıllara göre öğrenci müsabakalarında yaşanan katılım azlığından duyulan üzüntü ifade edilmiştir. Daha önce katılımcı sayısı 17'ye ulaşmışken 1939 yılındaki müsabakaya sadece 6 öğrenci katılmıştır. Müsabakanın “Devletler Hususi Hukuku”na yönelik kısmına 2 öğrenci; “Esas Teşkilat Hukuku”na yönelik kısmına 4 öğrenci katılmış, “Ceza Hukuku” alanına ise hiçbir öğrenci iştirak etmemiştir. Raporda ayrıca katılımdaki azlığın, öğrencilerdeki araştırma ve eser meydana getirmedeki hevesinin azalmasından da endişe duyulduğu ifade edilmiştir.⁴⁰ Müsabakadaki sorular şu şekildedir:

1. Esas Hukuk: “Teşkilat-ı Esasiye kanunumuzun 68'inci maddesi ile 2'inci maddesindeki devletçilik prensiplerinin münasebetleri ve te'lif suretleri”.

2. Ceza Hukuku: “Hükmi şahısların mesuliyeti ve mevzuatımıza göre meselenin vaziyeti”.

3. Devletler Hususi Hukuku: “Ecnebinin vaziyet ve hakları nazarı bakımından ne gibi esaslara istinat etmelidir?”

Müsabakada kurulan jüride şu isimler yer almıştır:

³⁷ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 1937 – 1938 Raporu.

³⁸ Ulus, 12 Mart 1938.

³⁹ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 1938 – 1939 Raporu.

⁴⁰ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 1939 – 1940 Raporu.

1. Esas Hukuk (Teşkilat-ı Esasiye) Jürisi: Prof. Ali Fuat Başgil, Ali Rıza Türel, Osman Nuri Uman.

2. Devletler Hususi Hukuku Jürisi: Prof. Nusret Metya, Prof. Muammer Rasid, Prof. Kemal Yörük.

3. Ceza Hukuku alanına katılım olmadığı için jüri oluşturulmamıştır.

Kurum tarafından jüri üyelerine katılımcıların araştırmalarıyla beraber birer bilgilendirme yazısı da gönderilmiştir. Jüri heyeti değerlendirmelerini içeren çizelgeleri kuruma iletmış ve müsabaka sonucunda “Esas Hukuk” (Teşkilat-ı Esasiye) alanında birinciliği Siyasal Bilgiler Okulu son sınıf öğrencilerinden 633 numaralı Cihat Mutver kazanmıştır. Aynı alandan takdirname ile ödüllendirilenler ise yine aynı okuldan Ahmet Topaloğlu ve İsmail Hakkı Musaballı'dır. “Devletler Hukuku” alanından ise birinciliği Siyasal Bilgiler Okulu'ndan 757 numaralı Hikmet Rasih Bensan kazanırken, Ankara Hukuk Fakültesi öğrencilerinden Emin Öktem takdirname ile ödüllendirilmiştir.⁴¹ Kazananlara ödülleri 29 Haziran 1940 günü kurum binasında verilmiştir. Kurum müsabakada başarı gösteren Siyasal Bilgiler Okulu talebelerini ilgi ve çalışkanlıklarından dolayı ayrıca takdir etmiştir.⁴²

3. Tercüme ve Yayın Faaliyetleri

Hukukçular Cemiyeti'nin 23 Kasım 1935 günü Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilen kurultayında kurum tüzüğü maddeleri görüşülmüştür. Kurumun tüzüğünün ikinci maddesinde kurumun hedefleri sıralanmıştır. Bu hedefler arasında “memlekette hukuk bilgisinin artmasını temin için ilmi eserler yayınlamak” da vardır.⁴³

Eser yayınlamaktan başka, kurumun kendine vazife yaptığı bir diğer konu ise tercüme faaliyetleri olmuştur. Bu çerçevede Sorbon Üniversitesi tarafından çıkarılan *La vie Juridique des peuples* (Milletlerin Hukuki Hayatı) adlı seri tercüme edilmiştir. Kitabın telif hakkını almış olan yurtdışındaki yayınevini Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun karşılayamayacağı bir tutar istemesiyle bu eserin basımından vazgeçilmiştir. Bununla beraber kurum 1935 – 1936 Çalışma Raporu'nda hukuki bir eseri tercüme ettiği halde bunun yayınlanmasını sağlayamayanların bu eseri kuruma getirmelerini, kurumdaki jürinin eseri beğenmesi ile basım işlerinin kurum tarafından karşılanacağını da duyurmuştur.⁴⁴

Kurumun 1936 – 1937 yıllık raporunda, önceki sene tercüme ve basım hakkı alamadığı *La vie Juridique des peuples* adlı serinin telif hakkını elinde tutan yayıneviyle anlaşmaya varıldığı ifade edilmektedir. Kurum bu seri eserin Türkiye'ye ait nüshasına yazı yazacak kişilerle görüşmelere başlamıştır. Raporda bu eserin uluslararası prestijine değinilmiş, eserle beraber Türkiye'deki hukuki gelişmelerin artık diğer uluslar tarafından da takip edilebileceği ifade edilmiştir.⁴⁵ Bundan başka

⁴¹ THKA, Klasör No: 18, Talebe Müsabaka Dosyası.

⁴² Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1940 – 1941 Mesai Raporu, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1941; THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 1939 – 1940 Raporu.

⁴³ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 23.11.1935 tarihli zabıt kaydı.

⁴⁴ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 1935 – 1936 Raporu.

⁴⁵ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma

kurum idare heyeti üyelerinden Hüseyin Avni Göktürk, Prof. Dr. Flainer'in *İlim Halinde Siyaset* adlı eserini tercüme edip kuruma hediye etmiştir.⁴⁶ Bununla birlikte kurumun konferans neşriyatının yanında bir de telif ve tercüme eser neşriyatı serisine başlaması söz konusu olmuştur.⁴⁷

Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun tercüme ve yayın faaliyetlerine gösterdiği özen ve titizlik neticesinde *La vie Juridique des peuples* serisinin Türkiye'ye ait nüshası tamamlanmıştır. Kurum, bu konuda desteklerini esirgemeyen Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu ile yardımlarını esirgemeyen yazıcılara minnet ve şükran duygularını iletmiştir. Söz konusu kitabın Türkiye nüshasına Fransızca yazı yazarlar ve yazdıkları konular şunlardır:⁴⁸ Prof. Dr. Cemil Bilsel, "Milletlerarası Hukuk"; Prof. Dr. Ali Fuat Başgil, "Teşkilatı Esasiye", "İş Hukuku"; Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, "İdare"; Cezmi Erçin, "Maliye"; Saffet Tunçay, "İdari Dava"; Prof. Dr. Cevdet Ferit Basman, "Ceza Hukuku ve Ceza Mahkemeleri Usulü"; Prof. Dr. Hüseyin Avni Göktürk, "Aile Hukuku"; Prof. Dr. Ahmet Samim Gönensay, "Mülkiyet"; Prof. Dr. Ali Kemal Elbir, "Ticari ve Medeni Hukuki Münasebetler"; Prof. Dr. Mustafa Reşit Belgesay, "Hukuk Davaları".

Serinin 7. kitabı olacak bu eserin Türkiye nüshasının basımının ardından yine bu serinin içinde yer alan diğer uluslara ait nüshaların da tercümesinin Türkiye'deki satış hakları Adalet Bakanlığı'nın desteğiyle Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nda olacaktır. Ayrıca basım işinin mali kısmını üstlenecek olan bakanlık 500 adet bastıracağı Türkiye nüshasından 200 adedini kuruma hediye edecektir. Yaklaşık 3 yıllık bir mesai ile hazırlanan bu eser için yazı yazarların alacakları ücreti kuruma başlatmış olmaları saygıyla anılmıştır.⁴⁹ Yine aynı çalışma döneminde Maraş Milletvekili Alâeddin Tiritöğlu tarafından Prof. Dr. Gaston Jez'in *Finans İlmi* adlı eseri 1. cildi tercüme edilmiş ve Adalet Bakanlığı tarafından bastırılmıştır.⁵⁰ Bu tercüme ile birlikte kurum kütüphanesinin tercüme serisinin ikinci eseri de oluşturulmuştur.⁵¹ Bundan başka kurum çok ciddi bir eserin tercümesine soyunmuştur ki bu eser bütün dünya anayasalarını içeren, 6 ciltlik ve yaklaşık 4000 sayfadan müteşekkil olan *Les constitutions Modernes* (Devletler Anayasası) adlı yayındır. Bu büyük eserin çevrilmesi ve yayınlanması için TBMM'den de yardım vaadi alınmıştır. Kurum bu eserin tamamlanabilmesi için en az 2 sene gerektiğini de çalışma raporunda dile getirmiştir.⁵²

Kurumunun Senelik Raporu.

⁴⁶ Fritz Fleiner, *İlim Halinde Siyaset*, çev. Hüseyin Avni Göktürk, Hukuk İlmini Yayma Kurumu Telif ve Tercüme Eserler Sayı:2, Ankara 1937.

⁴⁷ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumunun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

⁴⁸ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumunun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

⁴⁹ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumunun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

⁵⁰ Gaston Jez, *Finans İlmi*, çev. Alâeddin Tiritöğlu, c. 1, Ankara 1937.

⁵¹ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumunun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

⁵² **THKA**, Klasör No: 9, Kurumunun Senelik Toplantısı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun Senelik Raporu.

Kurumun 1938 – 1939 dönemine ait raporunda *La vie Juridique des peuples* adlı eserin Fransızcasının 1939 yılı Nisan ayının sonlarında Türkiye, Fransa ve dünyanın başka ülkelerinde dağıtılmış olacağı ifade edilmiş, Türkiye'yi hukuki anlamda dünyaya gösteren alanında en yetkin yazarlar tarafından meydana getirilmiş bu eser için hem yazıcılara hem de Paris Hukuk Fakültesi profesörlerinden Dr. Levy Ulmann ile Dr. Hirkine Guetzovitch'e teşekkür edilmiştir. Kurum tarafından eserin Türkçesinin ise Nisan ayı ortalarında yayınlanacağı duyurulmuştur.⁵³ Söz konusu çalışma döneminde kurum *Les constitutions Modernes* adlı eserin 1. cildini tercüme ettirerek yayımını gerçekleştirmiştir. Eserin tercümesini yapıp birtakım ilavelerde bulunan Prof. Dr. Ethem Menemencioğlu'na ve bu eserin Türkiye hukuk kütüphanesine kazandırılmasında emekleri geçen TBMM ve Cumhuriyet matbaası sahibi Yunus Nadi'ye ayrıca teşekkür edilmiştir. Bundan başka Prof. Dr. Mirkine Guetzovitch'in *Hukuku Esasiyede Yeni Temayüller* adlı eseri Konya Milletvekili Ali Rıza Türel tarafından tercüme edilmiş ve Adalet Bakanlığı tarafından bastırılmıştır.⁵⁴ Kurumun geçen çalışma döneminde gerçekleştirdiği, Maraş Milletvekili Alâeddin Tiritioğlu tarafından 1. cildi çevrilip yayınlanan Prof. Dr. Gaston Jez'in *Finans İlmi* adlı eserinin 2. ve 3. ciltleri de yine Tiritioğlu tarafından tercüme edilmiş, yayın aşamasına gelinmiştir. Sözü geçen raporda kurumun, Şinasi Zihni Devrin'in *İngiltere'nin Harici Siyaseti* adlı eserini de yayınlanmak üzere olduğu ilan edilmiştir.⁵⁵

Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun yıllık çalışma raporlarını incelediğimizde, kurumun bir dönem sonrası için planladıkları, gerçekleştirmeyi vaad ettikleri pek çok olayın neticelendirildiğini görmekteyiz. Bu bağlamda kurumun 2 Nisan 1939 tarihli senelik raporunda üzerinde birkaç yıldır çalışılan, içinde *Turquie* kısmının da bulunduğu, *La vie Juridique des peuples* adlı eserin dünyaya dağıtımının yapıldığını ve hatta eserin, kuruma, Paris Hukuk Fakültesi'nden Prof. Dr. A. Rippert tarafından takdirle takdim edildiğini görmekteyiz. Yine kurum bir önceki çalışma döneminde eserin Türkçeye tercümesinden sonra basılacağını duyurmuştu. Kurum bu vaadini de yerine getirmiş, eseri *Milletlerin Hukuki Hayatı Serisinden Türkiye*⁵⁶ adıyla yayınlamıştır. Kurumun bu başarılı yayımını Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de takdirle karşılamıştır.⁵⁷ Yine bir önceki çalışma döneminde kurum tarafından Ethem Menemencioğlu'nun tercümesiyle *Les constitutions Modernes* adlı eserin 1. cildi yayınlanmıştır. Bu dönem ise yine Menemencioğlu'nun çevirisiyle aynı eserin 2. cildi yayınlanmış, 3. cildi ise yayına hazırlanmıştır.⁵⁸ Yayın hazırlığı biten Şinasi

⁵³ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 2.4.1939 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1938 – 1939 Senelik Raporu.

⁵⁴ B. Mirkine Guetzovitch, *Hukuku Esasiyede Yeni Temayüller*, çev. Ali Rıza Türel, Hukuk İlmini Yayma Kurumu Telif ve Tercüme Eserler Serisi Sayı:3, Ankara 1938.

⁵⁵ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 2.4.1939 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1938 – 1939 Senelik Raporu.

⁵⁶ *Milletlerin Hukuki Hayatı Serisinden Türkiye*, haz. Cemil Bilsel, vd., Üniversite Kitabevi, İstanbul 1940.

⁵⁷ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

⁵⁸ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

Zihni Devrin'in *İngiltere'nin Harici Siyaseti* adlı eseri de bu dönem yayınlamıştır.⁵⁹ Prof. Dr. Louis Le Fur'un eseri Doç. Dr. Nihat Erim tarafından *XVII. Asırdan Beri Tabii Hukuk Nazariyesi ve Modern Doktrin* adıyla tercüme edilip kurum tarafından yayınlanmıştır.⁶⁰ Aynı dönemde Halil Arslanerim'in *Türkiye'de Ticaret Şirketlerinin Mahiyeti ve Bunlar Üzerinde Devletçilik Prensiplerinin Tesirleri* adlı doktora tezinin de basımı kararlaştırılmıştır. Yine bir doktora tezi olan Ferit H. Saymen'in *Manevi Zarar ve Tazmini Sureti* adlı eserin basım işlemine başlanmıştır. Tercüme ve yayın çalışmaları önceki dönemden başlayan Prof. Dr. Gaston Jez'in *Finans İlimi* adlı eserinin 2. cildi Maraş Milletvekili Alâeddin Tiritöğlü çevirisiyle yayınlamıştır.⁶¹

5 Nisan 1941 günün yapılan Hukuk İlmını Yayma Kurumu senelik toplantısında yayınlarla ilgili olarak *Les constitutions Modernes* adlı eserin 3. cildinin de yayımlandığı, Ferit H. Saymen'in *Manevi Zarar ve Tazmini Sureti* adlı eserinin basıldığı, Dr. Faruk Erem tarafından hazırlanan *Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuklar* adlı eserin yayımlandığı ifade edilmiştir. Yine kurumun adı geçen dönemdeki yıllık raporunda Prof. Dr. İbrahim Ali Erberk tarafından Gaston Jez'den tercüme edilen *İdare Hukukunun Umumi Prensipleri* adlı 5 ciltlik eserin basım çalışmalarına başlanıldığı duyurulmuştur.⁶²

Türk Hukuk Kurumu'nun 1941 – 1942 çalışma raporunu incelediğimizde kurumun bu dönemde *Les constitutions Modernes* adlı eserin 4. cildinin de yayımlandığını idrak ediyoruz. Bir önceki dönemden basımı için çalışmalara başlandığı ifade edilen, Prof. Dr. İbrahim Ali Erberk tarafından Gaston Jez'den tercüme edilen *İdare Hukukunun Umumi Prensipleri* adlı 5 ciltlik eserin nüshalarının müterciminden alınamamasından dolayı kurum bu eseri yayınlamaktan vazgeçmiştir.⁶³

4. Kamus Çalışmaları

Hukuk İlmını Yayma Kurumu'nun ilk yıllarda yoğun mesai sarf ettiği önemli konulardan bir tanesi bir hukuk kamusu hazırlığına girişmek olmuştur. Kurum, bu konudaki girişimini ilk kez 3 Nisan 1937 tarihli senelik raporunda duyurmuştur. Raporda kurumun böyle bir eser vücuda getirmek istemesindeki amaç şu şekilde açıklanmıştır: “*Türk içtimai hayatının takip ettiği her türlü inkılâplar, hukuki bir mahiyet arz etmedikçe müeyyideden mahrum demektir. İçtimai, fikri, iktisadi, mali, hülâsa insan münasebetlerinin ferdan veyahut toplu olarak tecelli ettiği her sahada bir nizam kuran insanlara hukuk kaideleri ne kadar çabuk ve iyi öğretilirse o nispette de milli hayatta emniyet ve inkişaf hâsıl olacağı şüphesizdir. Bahusus Lozan'dan beri eski hukuka ait bütün müesseselerin değişmiş ve yerlerine yenilerinin konmuş olması bu yenilerin bir*

⁵⁹ Şinasi Zihni Devrin, *İngiltere'nin Harici Siyaseti (Palmerston Devri)*, Hukuk İlmını Yayma Kurumu Telif ve Tercüme Eserler Sayı:6, İstanbul, 1939.

⁶⁰ Louis Le Fur, *XVII inci Asırdan Beri Tabii Hukuk Nazariyesi ve Modern Doktrin*, çev. Nihat Erim, Hukuk İlmını Yayma Kurumu Telif ve Tercüme Eserler Serisi Sayı:9, Ankara 1940.

⁶¹ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmını Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

⁶² *Hukuk İlmını Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu*, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 2 – 3.

⁶³ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantısı Dosyası, Türk Hukuk Kurumu'nun 1941 – 1942 Çalışma Raporu.

an evvel yapılması ve herkese öğretilmesi vazifesini de ancak kurumumuza yüklemiştir".⁶⁴ Buradan da anlaşılacağı gibi kurum, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde kuruluşun itibaren hızlı bir şekilde gerçekleştirilen devrimlerin hukuki öneminin anlatılması, eski hukuk terimlerinden başka yeni hukuk kurumlarının ahaliye öğretilmesini kendisine görev edinmiştir. Yine aynı raporda yeni hayat tarzıyla beraber doğan yeni hukukun yanı sıra eski hayattan kalan ve devam etmekte olan hukukun bu kamus vesilesiyle toplu bir halde açıklanacağı ifade edilmiştir. Bundan başka her hukuk konusu için alanında uzman hukuk bilginlerinin yapacağı katkıların Türk Hukuk hayatının ortak menfaatine fayda sağlayacağı, gerek akademisyenlerin ve gerekse öğrencilerin hukuk konularını araştırmalarında kamusun bir rehber niteliğinde olacağı vurgulanmıştır.

Böyle büyük bir girişimin şüphesiz ciddi bir mali kaynağa ihtiyacı olacaktır. İşte bu konuda Hukuk İlmini Yayma Kurumu Adalet Bakanlığı'na güvenmektedir. Nitekim kurumun bakanlıkla yaptığı görüşmelerde Hukuk Kamusu hazırlanması fikrine bakanlık da sıcak bakmıştır. Bundan sonra kurum temsilcileri CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya ile de konuyu görüşmüşler, buradan da kamus hazırlıkları için teşvik ve teminat aldıktan sonra kamus için yazı ve katkı talep edecekleri profesörlerle ve uzmanlarla görüşmelere başlamışlardır. Bu bağlamda İstanbul ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Okulu profesörleriyle fikir alışverişi yapılmıştır. Hukuk uzmanları ile yapılan bu görüşmeden de olumlu bir yanıt alan kurum, ilk adım olarak kurum içinde bir "Kamus Bürosu" oluşturmuştur. Büronun üyeleri: Kurum Başkanı Refik İnce, Prof. Dr. Ahmet Esat Arsebük, Hüseyin Avni Göktürk'tür.⁶⁵

Kamus için *Alman Hukuk Kamusu*'nun şekli, düzeni, sütunları esas alınmıştır. Almanca ve Fransızca kamuslardan konular seçilmiştir. Eski hukuk mevzuatında olup yaşamakta olan düzenlenmemiş haldeki konularda görüşmeler yapmak için konularında uzmanlarla bir araya gelinmektedir. Kurumun tahminine göre en az 100 yazıcının yardımıyla yine en az 3 yıl sonra bu eser tamamlanacak, Türkiye irfan kütüphanesi zenginleşecek ve Türk hukuk bilimi milletler arasında toplu bir halde kendini gösterecektir.⁶⁶

Dikkat çeken bir husus da henüz kurumun 3 Nisan 1937'deki senelik toplantısı yapılmadan evvel kamus hazırlığı için çalışmalarına başlamış olmasıdır. Her ne kadar resmi duyuru adı geçen tarihte yapılmış olsa da kurum arşivinde yapmış olduğumuz çalışma neticesinde 15 Mart 1937 tarihli bir yazıda kamus ile ilgili bir girişimi görmekteyiz. Söz konusu belge, kurum başkanı Refik Şevket İnce tarafından Temyiz üyeliğinden emekli avukat Bay Süleyman Sırrı, Ord. Prof. Ebulula Mardin, Temyiz Ticaret Dairesi Üyelerinden Bay Mehmet, Temyiz İkinci Hukuk Üyelerinden Kemal Öven, Temyiz İkinci Hukuk Başkanı Ali Himmət Berki, kapatılan Darülfünun hocalarından avukat Bay Şevket ve Avukat Urfalı Mahmut Kamil

⁶⁴ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1936 – 1937 Senelik Raporu; **Ulus**, 4 Nisan 1937.

⁶⁵ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1936 – 1937 Senelik Raporu. **Ulus**, 4 Nisan 1937.

⁶⁶ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 3.4.1937 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1936 – 1937 Senelik Raporu.

Beylere gönderilmiştir. Yazıda, kurumun bir Türk Hukuk Kamusu yapmaya karar verdiği, bu çerçevede gerekli tarama ve tasniflere başlandığı ifade edilmiştir. Özellikle “*feraiiz, nikah, talak, vesayet, evkaf gibi tedvin edilmemiş bulunan eski hukuk müesseselerinden hukuk kavramlarının tasnifini*” bu yazının gönderildiği kişilerden 15 gün içinde talep edilmiştir. Bu kişilerden gelecek olan kavram önerilerinin zamanla tasniflerle netleştirileceği ve yine içlerinde söz konusu yazının muhatabı olan kişilerin de bulunduğu bir yazıcı grubunun elinden eser olarak çıkacağı belirtilmiştir.⁶⁷ Bu yazı bize gösteriyor ki, kurum kamus işi ile ilgili tarama ve tasnif çalışmalarına genelle resmi olarak duyurmadan önce başlamıştır. Ayrıca yine kurumun düzenlediği bir konferans vesilesiyle Ocak-Şubat 1936’da Ankara’ya gelen Prof. Dr. Ernst Hirsch’e de kurum Başkanı Refik Şevket İnce kamus konusunu açmış ondan yardım talep etmiştir. Hirsch bu fikre temkinli yaklaşmış, böyle ciddi bir eserin yazılması için zamanın gerektiğini söylemiştir.⁶⁸ Kamus hazırlama fikrine soğuk bakan Hirsch’in Hukuk Lügati hazırlığında katkılar yaptığını görmekteyiz. İslam Hukuku dışındaki Türk Hukuku kavramlarının Almanca karşılıklarını çıkararak profesör anılarında bu iş için yoğun bir mesai sarf ettiğini ifade etmektedir.⁶⁹

Kamus ile ilgili tarama çalışmalarına devam eden kurum, bu çerçevede İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden de bir yazı ile yardım talebinde bulunmuştur. Kamus Bürosu, söz konusu fakültede okutulan müspet hukukla ilgili bütün derslerin genel bir indeksinin tertip edilmesini, bu indeks ile Alman ve Fransız mevzuatında var olanların mukayesesini, olmayanların ise meydana çıkarılmasını istemektedir. Bu iş için yazının muhatabı olan hocalar, Yavuz Abadan, Hıfzı Veldet, Şemsettin Talip ve Kemalettin Beyler’e, kurum tarafından, harcaacakları mesainin bir karşılığı olarak 50’şer lira verilecektir. Hatta kurum peşin olarak Hıfzı Veldet’in hesabına, 4 hocaya taksim edilmek üzere, 100 lira yatırmıştır.⁷⁰ Bundan başka, kurum başkanı Refik Şevket İnce tarafından Yavuz Abadan’a gönderilen bir mektupta, Kamus Bürosu tarafından Abadan’dan Alman Kamusu’nun tercümesinin istendiğini görmekteyiz. “*Sizin gibi hukuku yalnız sevmekle değil, onu yapmak ve yaşatmaktan da ayrı bir zevk duyan kıymetli hukukçularımız sayesinde Hukuk Kamusu’nun oluşturulacağını*” ifade eden İnce, tercüme ve kamus taramalarının bir an evvel kuruma gönderilmesini rica etmiştir.⁷¹ Yavuz Abadan, bu mektuba karşılık olarak yazdığı mektubunda Alman Kamusu tercümesini gözden geçirip bitirdiğini, kamus hazırlıkları için fakülteden 4 hocanın görüşmeler yaptığını fakat konu paylaşımına yönelik birtakım sıkıntılar ortaya çıktığını, bu yüzden hocalara taksim edilecek konuların, hocaları da iyi tanıyan Kamus Bürosu üyesi Hüseyin Avni Göktürk tarafından adilane bir şekilde yapılmasını talep etmiş ve kurumun 2 ay ile sınırlandırmış olduğu bu çalışma evresinin biraz daha uzatılmasını rica etmiştir.⁷²

⁶⁷ THKA, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, 15. 4. 1937 tarihli yazı.

⁶⁸ Ernst E. Hirsch, *Anılarım Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi*, çev. Fatma Suphi, Ankara, 1997, s. 317.

⁶⁹ Hirsch, a.g.e., s. 352.

⁷⁰ THKA, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, 28. 6. 1937 tarihli yazı.

⁷¹ THKA, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, 18. 10. 1937 tarihli yazı.

⁷² THKA, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Yavuz Abadan’ın 5. 11. 1937 tarihli mektubu.

1937 ve 1938 yıllarından itibaren kamus hazırlıkları artmış ve bu hazırlıkları düzenleyen Kamus Bürosuna bağlı kişi sayısı da artış göstermiştir. Bir önceki yıl büroda yer alan Refik İnce, Ahmet Esat Arsebük, Hüseyin Avni Göktürk'ün yanına Rıfat Taşkın ve Osman Nuri Uman da alınmıştır.⁷³ Bu kurul kamusun içinde yer alacak konuların tasnif çalışmalarını yürütmektedir. Bu tasnif işinin ardından genel bir anketten sonra düzenlemenin yapılması, konuların ilgili kimselere dağıtılması ve toplanmasının ardından basımın gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bir önceki yıl kurum tarafından kamusun bitiş süresi en çok 3 yıl ile sınırlandırılmışken, 1937 – 1938 kurum raporunda bu işin tamamlanması için en az 5 yıl gerekebileceği, büyük ideallerin ancak uzun bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkabileceği vurgulanmıştır.⁷⁴ 1938 yılı kurum kurultayında söz alan Sayıştay Denetçilerinden Bay Necdet, kamus hazırlama işinin 5 yıla yayılmasını uzun bulduğunu, bu eseri uzmanlara bırakmanın da pahalı olacağını söylemiş, işi birkaç dil bilen genç hukukçulara devretmenin daha verimli olacağını savunmuştur. Ayrıca 5 senede birkaç cilt hazırlamaktansa 1 yıl içinde bir cilt eserin hazırlanmasının, ihtiyaç doğrultusunda çalışmaların bundan sonra da devam etmesinin doğru olacağını ifade etmiştir. Konu ile ilgili açıklamayı Kamus Bürosu'ndan Hüseyin Avni Göktürk, hazırlanacak olan eserin bir lügat olmadığını o yüzden daha incelikli bir hazırlık evresi gerektiğinin altını çizmiştir. Kurum Başkanı Refik İnce ise böyle büyük bir eserin sadece "A" harfi maddesinin hazırlanmasında bile pek çok kişinin emeği ve zamanının geçeceğini ifade etmiş, bu çerçevede örnek alınacak olan Alman Kamusu'nda olduğu gibi Türk Kamusu'nda da gençlerdense âlimlerden faydalanmanın konunun doğasına uygun olduğunu vurgulamıştır.⁷⁵

Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun faaliyetleri ve hazırlığı başlanan Türk Hukuk Kamusu ile ilgili olarak kurum başkanı Refik Şevket İnce, *Ulus* gazetesine verdiği beyanatta, en fazla 5 yıl sürecek olan bu kamus çalışmalarından sonra vücuda getirilecek olan eserin, yalnız Türkiye'nin değil dünya hukuk âleminin kütüphanesine gireceğini ifade etmiş, Alman Kamusu'ndan esinlenerek hazırlanacak olan kamusun 7 ciltten az olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Bu işin başarılmasıyla Türkiye'de bütün hukuki ihtiyacı karşılamaya elverişli bir eser oluşturulacağını savunmuş, böyle büyük bir ülkü için gerekli olan imanın kurumda mevcut olduğunu sözlerine eklemiştir.⁷⁶

Kurumun 1938 – 1939 senelik raporunu incelediğimizde kamus işlerinin giderek ilerletildiğini görüyoruz. Kamus Bürosunda görev alanların sayısı Prof. Dr. Ferit Ayiter'in de katılımıyla bu dönemde bir kişilik artış göstermiştir. Büronun çalışmaları ile kamusa eklenmesi planlanan eski ve yeni hukuka ait terimlerin taranması işinde sona doğru gelinmiştir. Alman Hukuk Kamusu'ndan tercüme ettirilen konular ile konularında uzman Türk hukukçularına hazırlattırılan konular karşılaştırılarak ve genel bir fihrist de oluşturularak tarama yapılmaktadır. Kamus Bürosu

⁷³ *Ulus*, 3 Nisan 1938.

⁷⁴ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1937 – 1938 Senelik Raporu.

⁷⁵ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 3.4.1938 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1938 Yılı Kurultayı.

⁷⁶ *Ulus*, 27 Senteşrin 1937.

tarafından yapılan bu tarama, hazırlanacak olan kamus için eksik veyahut fazla olan konuların tartışılması için, yetkin profesörler ve hukukçulara gönderilecektir. Onların uygun buldukları tashihlerin yapılmasından sonra da kamusta yer alacak olan konular, kamusa yazı yazacak olanlara gönderilecektir. Kurum tarafından yapılan taramaları inceleyip kamusa konu yazacaklar, profesör, doçent veya uzmanlıkları belli olanlardan seçilecektir.⁷⁷

Kamus Bürosu bir yıl içinde kamus için konu seçmek için yürüttüğü tarama faaliyetini bitirmiş, müsveddeleri bastırmak için matbaaya vermiştir. Bunların basılmasının ardından tüm masraflar için önceden teminat veren CHP ve Adalet Bakanlığı ile görüşmelere geçilecektir. Ayrıca bakanlıktan kamus için çalışacak olan kişilerin seçilmesi için bir heyet gönderilmesi rica edilmiştir. Böylelikle Türk Hukuk Kurumu İdare Heyeti, Kamus Bürosu ve Bakanlık Heyeti'nden oluşan kurul, kamus için yapılan taramaları tashih ve tadil ederek kamus konuları tespit edilecektir. Bundan sonra konular ele alınacak ve alanlarında uzman olanlara dağıtılacaktır. Bu işin ardından kamusa konu yazmayı kabul edenlerin hazırladıkları yazılar kamus heyeti tarafından incelenecek ve nihayet kamusun basılması gerçekleştirilecektir.⁷⁸ Dikkat edilecek olursa Türk Hukuk Kurumu, hazırlamayı planladığı Türk Hukuk Kamusu konusunda çok ciddi bir hazırlık evresi geçirmiştir. Özellikle dikkat çeken bir husus, kurumun "ortak akıl" oluşturması ve sürekli meşveret etmesidir. Kamus hazırlıkları kurum içerisinde kurulan bir büroda başlamış iken zaman içinde üniversitelere ve hatta bakanlığa kadar yayılmıştır. Kamusta yer alacak olan konuların seçilip gerekli düzenlemenin yapılması 2 yılı bulmuştur. Sadece konu belirlemek için bu kadar sürenin harcanmış olması bir zaman israfının olduğunu akla getirebilir; fakat gerek kamus hazırlığında çalışan kişilerin gerekse yapılan hazırlıklarda danışılan hukuk insanlarının kendi mesaieleri göz önüne alınacak olursa⁷⁹ ve pek çok konuda sürekli bir danışma – fikir alışverişi atmosferinin olduğu düşünülürse geçen zamanın, hazırlanan işin ciddiyeti ile paralel olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

1940 yılına kadar kamus ile ilgili konular seçilmiş ve müsveddelerin basımı gerçekleştirilmiştir. Kamus ile ilgili olarak Adalet Bakanı Fethi Okyar'ın önceden göndermiş olduğu davete binaen 21 Mayıs 1940'da bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya katılan 23 kişi şunlardır:⁸⁰

Ali Himmet Berki (Adalet Bakanlığı adına delege), İsmail Hakkı Tur (Adalet Bakanlığı adına delege), Dr. Faruk Erem (Adalet Bakanlığı adına delege), Dr.

⁷⁷ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 2.4.1939 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1938 – 1939 Senelik Raporu.

⁷⁸ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

⁷⁹ Bu konuda Kamus Bürosu üyelerinden Osman Nuri Uman'ın çalıştığı kurum olan T.C.Merkez Bankası Genel Müdürlüğü'ne kurum tarafından bir yazı bile yazılmıştır. Bu yazıda Uman'ın mesai saatleri ile Kamus Bürosu'ndaki mesai saatlerinin bazı günler çakıştığı, bu çakışmadan doğan zaman probleminin Hukuk İlmini Yayma Kurumu lehinde kullanılması rica edilmiştir. **THKA**, Klasör No: 3, 29. 12. 1937 tarihli yazı.

⁸⁰ **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 4 – 5.

Hikmet Belbez (Adalaet Bakanlığı adına delege), Prof. Dr. Hazım Atif Kuyucak (CHP delegesi), Ali Rıza Türel (CHP delegesi), Prof. Dr. Sıddık Sami Onar (İ. Ü. delegesi), Prof. Dr. Mustafa Reşit Belgesay (İ. Ü. delegesi), Prof. Dr. Nusret Metya (A. Ü. delegesi), Prof. Dr. Tahsin Bekir Balta (Siyasal Bilgiler Okulu delegesi).

Türk Hukuk Kurumu İdare Heyeti'nden: Manisa Milletvekili Refik İnce, Isparta Milletvekili Kemal Ünal, Doç Dr. Nihat Erim, Rifat Alabay, Sezai Erkut, Prof. Dr. Hüseyin Avni Göktürk, Zühtü Hilmi Velibeşe, Süreyya Anamur, Muğla Milletvekili Hüsnü Kitapçı.

Kamus Bürosu üyelerinden: Prof. Dr. Ahmet Esat Arsebük, Rifat Taşkın, Osman Nuri Uman, Ferit Ayiter.

23 kişilik bu heyetin huzurunda yapılan müzakerelerde Türk Hukuk Kamusu hakkında 13 maddelik bir talimatname hazırlanmış ve kamusa yazı yazacak kişiler seçilmiştir. Seçilen kişilerin “böyle ciddi bir esere yazı gönderebilecek ilmi kıymette olmalarına” dikkat edilmiştir. Seçilen 131 kişiye Adalet Bakanı tarafından birer mektupla beraber adı geçen talimatname gönderilmiş ve Türk Hukuk Kamusu'na ücreti mukabilinde yazı yardımı istenmiştir.⁸¹

Bakan tarafından gönderilen mektupta, kamus konularını içeren müsveddeler de yer verilmiştir. Doğu kültür ve hukukundan Batı kültür ve hukukuna hızlı bir şekilde geçen Türkiye'de böyle bir eserin zaruri olduğuna değinen bakan, bu kamusun özellikle gelecek nesiller için daimi bir müracaat kaynağı olacağını ifade etmiş, bu çerçevede eserin hazırlanmasında işbirliğinin önemine değinmiştir. Kamusa yazı göndereceklerin, seçtikleri konuları Hukuk İlmini Yayma Kurumu'na iletmeleri istenmiştir. Yazıların toplanmasıyla beraber yazıcılara telif ücreti ödeneceği de mektupta vurgulanmıştır.⁸²

Mektuba ilişik olarak gönderilen “Türk Hukuk Kamusu Hakkındaki Talimatname”de 13 madde yer almaktadır. Bu talimatnamede, kamusun herhangi bir hukuki konu üzerinde genel bilgileri içereceği, Alman Hukuk Kamusu'nun şekilsel özelliklerini taşıyacağı, konuların alfabetik olarak yazılıp her konunun altına da yazarın adının yazılacağı ifade edilmiştir. Yazı dili terkipsiz olacak, yazılar ilmi bir dille veciz bir şekilde yazılacaktır. Fikirler, yazarın kişisel kanaatine göre değil, objektif olarak dile getirilecek, eski hukuka ait konularda zorunlu olmadıkça konuların dini kökenleri ile ilgili açıklamalar ve akıl yürütmeler yapılmayacaktır. Yazı yazacakların yazı miktarına müdahale edilmeyecek, yazıcılara seçtikleri konunun Alman Kamusu'nda ne kadar yazı tuttuğu bildirilecektir. Konular yazılırken kullanılacak olan terimlerin kanuna aykırı düşmemesi gerekmektedir. Kamus yazıcıları, Adalet Bakanlığı, CHP, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri Hukuk Fakülteleri, Siyasal Bilgiler Okulu temsilcileri ile Hukuk İlmini Yayma Cemiyeti'nin idare heyeti ve Kamus Bürosundan oluşan bir heyet tarafından seçilmiştir. Seçilenlerden herhangi birisinin yazıya devam edememesi durumunda onun yerine kurum idare heyeti ve Kamus Bürosunun ortak kararı ile bir başka kişi atanır. Yazıcılara gönderilecek olan

⁸¹ **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 5.

⁸² Söz konusu mektup için bkz. **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 5 – 6.

konular üzerinde hiç kimsenin bir imtiyazı ve üstünlüğü söz konusu olamayacağına göre, her yazıcı gerek konunun ifadesi ve gerek karşılığı olan yabancı dili tashihi, bir konunun kaldırılması veya uygun görülen bir başka konu ile birleştirilmesi ve kamusa yeni bir konu ilave edilmesi, mükemmel bir eser oluşturulması için mümkün olabilir. Kamus konuları yazıcılara dağıtılacak ve bunlardan hangilerini yazmak istedikleri sorulacaktır. Gelen cevaplar toplandıktan sonra konuları yazıcılara dağıtma işini Kamus Bürosu yürütecektir. Yazıcı, aldığı konunun değiştirilmesini veya kendinden geri alınmasını isteyebilir. Kamus konularından kimse tarafından seçilmeyen konuların tamamlanması Kamus Büro'nun sorumluluğudur. Bütün kamus yazıları azami 2 sene içerisinde hazırlanmış olacaktır. Roma Hukuku, Cermen Hukuku, Anglosakson Hukuku ile ilişkili konular Türk Hukuk Kamusu'nun tanzimine kabul edilen durum korunmak suretiyle yabancı kamuslardan tercüme ve iktibas yoluyla yazılacaktır. İslam Hukuku ile ilgili konular "dini menşelerine ait münakaşalara geçilmemek şartıyla" kavram olarak yazılacaktır. Hazırlanacak kamusun bir cildinin 1000 sayfayı geçmemesine özen gösterilecektir. Yazıcıların hazırladıkları yazıların makine ile yazılması için gereken kağıt parası ve daktilograf ücreti Hukuk İlmini Yayma Kurumu tarafından karşılanacaktır. Daktilograflara verilecek ücret bir satırı 7 kelimedenden ibaret olmak üzere 20x30 ebadında bir kâğıda 20 satır yazılmak şartıyla her sayfa için 7,5 kuruştur. Bu talimatname üzerinde tadiller yapılması Adalet Bakanlığı'nın olurun bağlıdır.⁸³

Bakanlık elinden yapılan bu müracaata 91 kişi cevap vermiş, verilen cevaplarda kamus müsveddelerinde eksik görülen yerler yazıldığı gibi, konu seçimi de yapılmıştır. Bundan sonra Kamus Bürosu talimatname çerçevesinde konuları tespit etmiş ve bunları her yazıcının istek ve uzmanlıklarına göre dağıtmıştır.⁸⁴

Talimatname gereğince 2 sene içerisinde tamamlanacak olan bu yazılar Kamus Bürosu tarafından tertip ve tasnif edilerek toplu bir şekilde Adalet Bakanlığı'na sunulacaktır. Bundan sonra da Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun umudu, hükümetin desteğiyle bu büyük eserin basılması olacaktır.⁸⁵

21 Mayıs 1940'da yapılan bu toplantının ardından kamus için konu paylaşımına yönelik olarak kurum tarafından bir girişimi görmekteyiz. 27 Haziran 1940'ta kurum tarafından Ebülula Mardin, Ali Himmet Berki, Memet Gönanlı, Şevket Yunt ve Nasuhi Bilmen'e birer mektup yazılmıştır. Bu mektupta yapılan toplantıda alınan karar açıklanmıştır. Türk Hukuk Kamusu'nun İslam Hukuku'nu içeren kısmının yukarıda isimleri yazılı 5 kişi tarafından yazılacağı ve İslam Hukuku bölümünün müstakil bir cilt olarak 5 kişinin imzasıyla yayınlanacağı yönündeki karar bildirilmiştir. Bu 5 kişi kendi aralarında yazacakları konuları belirleyeceklerdir. İstanbul ve Ankara'da yaşayan bu kişilerin karşılıklı fikir alışverişi yapabilmeleri için harcayacakları zaman göz önünde bulundurularak bunların seyahat masrafları ve

⁸³ "Türk Hukuk Kamusu Hakkındaki Talimatname"nin tam metni için bkz. **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, ss. 6 – 8.

⁸⁴ Türk Hukuk Kamusu'nda yazı yazmak için müracaat eden 91 kişinin listesi için bkz. **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, ss. 8 – 11.

⁸⁵ **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 11.

çalıştıkları kurumlardan alınması gereken izinleri Hukuk İlmini Yayma Kurumu üstlenecektir.⁸⁶

Adalet Bakanı başkanlığında yapılan toplantı, toplantı sırasında ilan edilen kamus talimatnamesi ve nihayet yine hukuk camiasına bakan imzalı gönderilen mektuptan sonra kamus mesaisi ivme kazanmıştır. Bu çerçevede kuruma gönderilen mektuplarda hukukçular, hangi alanlarda çalışmak istediklerini bildirmişlerdir. Örneğin Medeni Hukuk Doçenti Bülent Nuri Esen, 15 Ağustos 1940 tarihli mektubunda kamus için hazırlamayı planladığı kelime ve kavramları içeren bir ek göndermiş, burada yazılı konuların başkaları tarafından seçilip seçilmediğini öğrenmek suretiyle çalışmalarına başlayabileceğini bildirmiştir.⁸⁷ Benzer bir mektup da Ord. Prof. Dr. Şevket Bilgişin'den gelmiştir. Bilgişin, mektubunda Türk Hukuk Kamusu çalışmalarına sevgiyle katılacağını, kendisine havale edilecek konuların “Ticaret Hukuku”na ait olmasını ve bunun içinden de “şirketlere, bankacılığa, sigortacılığa” ait kelimeleri – kavramları tercih edeceğini bildirmiştir.⁸⁸ Dr. Saim Ali Dilemre de konuların bildirilmesi kaydıyla “Adli Tıbbı” dair her şeyi yazabileceğini ifade etmiştir.⁸⁹ Samet Ağaoğlu, böyle büyük bir eserin oluşturulmasında kendisinden istenen yardımı bir şereflendirme olarak nitelerken, “İş Hukuku” ve “Küçük Sanat Hukuku” konularında katkı sağlayabileceğini yazmıştır.⁹⁰ Prof. Dr. İbrahim Ali Erberk, kesin karar vermemekler beraber, “Gayri muntazar Haller Nazariyesi” ve “Jurisdiction Des Reférés” konularında çalışmayı düşündüğünü, kararını da en kısa zamanda kuruma iletteceğini bildirmiştir.⁹¹ Kars Milletvekili Prof. Dr. Fuat Köprülü ise, Türk ve İslam Hukuku'na ait kurumun istediği konulardan yazı gönderebileceğini ifade etmiştir.⁹²

Türk Hukuk Kamusu'nun hazırlık evresinde konu belirlenmesi, konudan feragat, kelime ve kavram çalışmasının önlenmesi, yine kavramlara yönelik gelen düzenleme teklifleri gibi hususlara yönelik bir mektup trafiği de yaşanmıştır. Örneğin kamusa “İstatistik” konusunda katkı yapacağını önceden bildirmesine rağmen sonradan bu konudan feragat eden Atif Akgüç, yine kamus konusu olarak kurumun belirlediği “Antropoloji” konusunun “Ceza antropoloji” olarak değiştirilip kendisine verilmesini talep etmiş, bu talebi kurumca kabul edilmiştir.⁹³ Kamus Bürosu, Adalet Bakanı'na da danışarak “İstatistik” konusunu ise Prof. Süheyy Nizami Derbil'e vermiştir.⁹⁴ Gelişmeden Derbil de bir mektup ile haberdar edilmiştir.⁹⁵

⁸⁶ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 28. 6. 1940 tarihli mektubu.

⁸⁷ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Bülent Nuri Esen'in 15 Ağustos 1940 tarihli mektubu. Bu mektupta Esen, alfabetik olarak 35 adet kelime ve kavrama yer vermiştir.

⁸⁸ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Şevket Bilgişin'in 26 Eylül 1940 tarihli mektubu.

⁸⁹ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Saim Ali Dilemre'nin 27 Eylül 1940 tarihli mektubu.

⁹⁰ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Samet Ağaoğlu'nun 14 Ekim 1940 tarihli mektubu.

⁹¹ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, İbrahim Ali Erberk'in 11 Aralık 1940 tarihli mektubu.

⁹² **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Fuat Köprülü'nün 13 Ocak 1941 tarihli mektubu.

⁹³ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Türk Hukuk Kurumu'nun Atif Akgüç'e gönderdiği 20 Ekim 1941 tarihli mektup.

⁹⁴ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Adalet Bakanı H. Seyfettin Menemencioğlu'nun Türk Hukuk Kurumu'na gönderdiği 5 Kasım 1941 tarihli mektup.

⁹⁵ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, kurum tarafından Süheyy Nizami Derbil'e gönderilen 8 Kasım 1941 tarihli mektup.

Bu dönemde özel bir gelişme, kamusa yazı yazmayı vaat etmesine rağmen vefat eden Necip Ali Küçüka'nın konularının başka yazarlara verilmesidir. Bu çerçevede Küçüka'nın seçmiş olduğu konulardan “Demokrasi”nin Etem Menemencioglu'na, “Hilafet ve Saltanatın İlgası”, “Kadın Hukuku”, “Partiler” konularının Osman Nuri Uman'a, “Parlamento ve Parlamento Hukuku”nun ise Prof. Dr. Tahsin Adam'a verilmesi kararlaştırılmıştır.⁹⁶ Kamus çalışmalarına katılmayacak olanların da kuruma gönderdikleri mektuplar mevcuttur. Örneğin Amme Hukuku Doçenti Recai Okandan, askerlik vazifesinin devam etmesinden dolayı bu çalışmalara iştirak edemeyeceğini bildirmiştir.⁹⁷ Dr. Fahri Çağa da askerlik vazifesinin devam etmesinden dolayı kurumun istediği konuları yine kurumun sınırladığı zaman çerçevesinde yetiştiremeyeceğini ve şartlar gereği kendinin mazur görülmesini bildirmiştir.⁹⁸

Kurumun 1941 – 1942 senelik raporunda Türk Hukuk Kamusu ile ilgili olarak, kamusa yazı hazırlama sürecinin devam etmesinden dolayı, pek bilgi verilmemiştir. Sadece yazıcıların, çalışma konuları zamanında yetiştireceklerine dair kurumun güveninin tam olduğu vurgulanmıştır.⁹⁹

Kurumun büyük çaba ve hazırlıklarına rağmen söz konusu kamusu yayınlamadığını görmekteyiz. Kamus için belirlenen konu ve kavramlar Hukuk Lügati hazırlıklarında kullanılmıştır. Kamusun yayınlanamamasına rağmen lüğatin kurum tarafından yayınlanmış olması Türk Hukuk hayatına ciddi bir katkı olarak karşımızda durmaktadır.

5. Hukuk Lügati Çalışmaları

Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1939 – 1940 senelik raporunda kurumun yeni bir faaliyet alanına daha girdiğini görüyoruz. Hazırlıkları devam eden Türk Hukuk Kamusu'nun yanında bir de Hukuk Lügati oluşturma fikri, söz konusu raporda ifade edilmiştir. Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyetle beraber oluşan devire ait hukuk ve hukuki terimlerin ifade ettiği anlamları bulmak için kaybedilen zamanın kazanılması çerçevesinde bu girişimin başlanması planlanmıştır. Adı geçen iki hukuki devrin iç içe geçmişliğinden doğan zorlukları ortadan kaldırmak ve özellikle yeni terimleri her bakımdan donatılmış bir hale sokmak için, kuruma tavsiyelerde bulunanların da görüşlerinden yararlanılarak böyle bir lüğatin oluşturulmasına karar verilmiştir. Hukuk Lügati işi Kamusa göre daha az bir zaman alacağından ve İstanbul ile Ankara Hukuk Fakültesi hocalarından da alınan yardım vaatlerinden dolayı kurum hemen işe başlamıştır.¹⁰⁰

Hukuk Lügati'nin oluşturulması için Prof. Dr. Henri Capitant'ın *Vocabulaire Juridique* adlı sözlüğü esas alınmıştır. Bu eser, Konya Milletvekili Galip Gültekin, Siyasal Bilgiler Okulu Doçentlerinden Necmi Osten ve Fethi Çelik gibi hukukçular

⁹⁶ THKA, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Adalet Bakanı H. Seyfettin Menemencioglu'nun Türk Hukuk Kurumu'na gönderdiği 5 Kasım 1941 tarihli mektup.

⁹⁷ THKA, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Recai Okandan'ın 4 Aralık 1940 tarihli mektubu.

⁹⁸ THKA, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, Fahri Çağa'nın 18 Temmuz 1942 tarihli mektubu.

⁹⁹ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, Türk Hukuk Kurumu'nun 1941 – 1942 Çalışma Raporu.

¹⁰⁰ THKA, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

tarafından tercüme edilerek bir Hukuk Lügati terimleri taslağı meydana getirilmiştir. Bu taslağın müsveddeleri Adalet Bakanı Fethi Okyar'ın imzasıyla hazırlanmış bir mektubun ekinde profesörlere, doçentlere, asistanlara ve ihtisaslarını yapmış olan 500'e yakın kişiye gönderilmiştir. Bu mektupta hazırlanacak olan lügat için yardım talebinde bulunulmuş, yardım edeceklerin önerilerini 1 ay içerisinde kuruma bildirmeleri rica edilmiştir. Gelecek cevaplar Kamus Bürosu'nda teker teker gözden geçirilip incelenecek ve nihayet lüğatin kesin şekli ortaya çıkarılacaktır. Bundan sonra da lügatte yer alacak olan kavramlar, uzmanlık alanlarına göre yazıcılara dağıtılacaktır. Lügatte İslam Hukuku ve Roma Hukukuna ait terimler de bulunacaktır ve bu bölümler ayrı bir şekilde yer alacaktır. İslam Hukuku alanındaki terimler, Ebulula Mardin, Ali Himmet Berki, Mehmet Gönanlı, Şevket Yunt, Nasuhi Bilmen; Roma Hukuku kısmını ise Prof. Dr. Ferit Ayiter tarafından yazılacaktır. Kurum, meydana getirilecek bu eserle Türkiye'nin ciddi bir ihtiyacının karşılanacağını, özellikle hukuk ve idare hayatındaki önemli bir boşluğun doldurulacağını savunmaktadır. Hacimli bir eser olacağı öngörülen bu çalışmanın yayınlanması aşamasında doğacak olan maddi ihtiyaç kurumun müracaatı sonucunda Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in verdiği sözle bakanlık tarafından karşılanacaktır.¹⁰¹

Kurumun 1940 – 1941 senelik raporunda Hukuk Lügati'nde yazılması planlanan konular ve kavramların yazıcılara verildiği, bir aksilik olmadığı sürece bir sene sonra eserin tamamlanacağı ifade edilmektedir. Her biri kendi alanında uzman olan lügat yazıcıları şöyledir: Ahmet Esat Arsebük, Ali Himmet Berki, Atıf Akgüç, Bülent Nuri Esen, Cafer Tayyar Tüzel, Ebulula Mardin, Fahrettin Karaoğlan, Ferit Ayiter, Fuat Hulusi Demirelli, Hazım Atıf Kuyucak, Hikmet Belbez, Hüseyin Avni Göktürk, İmran Öktem, Mazhar Nedim Göknül, Mehmet Gönenli, Mümtaz Tarhan, Mustafa Reşit Belgesay, Namık Zeki Aral, Nasuhi Bilmen, Nihat Erim, Nusret Metya, Osman Nuri Uman, Refik İnce, Rifat Taşkın, Sıddık Sami Onar, Şevket Mehmet Ali Bilgişin, Şevket Yunt, Tahir Taner, Tahsin Adam, Vehbi Yekebaş, Yavuz Abadan.¹⁰²

Kurum, yayınlanacak olan bu lüğatin içeriği bakımından dünyada eşinin bulunmayacağını iddia etmektedir. Lügatte Roma Hukuku, İslam Hukuku ve Zamanın Hukuku konularında her bir terimin karşısında, mümkün olabildiğince, o terimin Latincesi, Fransızcası, Almancası, İngilizcesi de yer alacaktır. Bundan başka Fransızcadan Türkçeye, Almancadan Türkçeye, İngilizceden Türkçeye olarak hukuk terimleri ayrı ayrı yazılacaktır. Böylelikle lügatte terimlerin diğer milletler hukukundaki karşılıkları da sağlanmış olacak ve bu şekilde yabancı dillerdeki lügat ve kamuslardan da yararlanma fırsatı yaratılacaktır.¹⁰³

Milli Eğitim Bakanlığı'nın maddi desteğiyle basılacak olan Hukuk Lügati'nden 3000 nüshanın 1000 tanesi Hukuk İlmini Yayma Kurumu'na verilecektir. Bakanlığın bu ilgi ve himayesinden büyük memnuniyet duyan kurum, söz konusu yıllık

¹⁰¹ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, 6.4.1940 tarihli Hukuk İlmini Yayma Kurumunun 1939 – 1940 Senelik Raporu.

¹⁰² **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 11 – 12.

¹⁰³ **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 12.

raporunda bakanlığa minnet ve şükranlarını da ifade etmiş, oluşturulacak lügatin mümkün olduğunca ucuza mal edileceği de vurgulanmıştır.¹⁰⁴

5 Nisan 1941'de toplanan kurum kurultayı ve yazılan yıllık kurum raporunda Hukuk Lügati'nin bir yıl sonra, yani Nisan 1942'de hazır olacağı söylenmişti fakat 5 Nisan 1942 tarihli yıllık raporu incelediğimizde, gerek lügatin hazırlığının tahmin edildiğinden daha zor olması ve gerekse yazıcıların yazılarını zamanında gönderememesinden dolayı lügatin hazırlanamadığını anlıyoruz. Kurum, Nisan ayının sonuna kadar Milli Eğitim Bakanlığına verilmek üzere lügati yetiştirmeyi planlamaktadır. Farklı yazıcılardan gelen üslup tarzlarının da Kamus – Lügat Bürosu tarafından ortak bir hale sokulmaya çalışılmasından dolayı söz verilen takvimin aşıldığı yine raporda açıklamıştır.¹⁰⁵

Kurumun 5 Şubat 1943 tarihli müşterek toplantısında Hukuk Lügati ile ilgili bilgi veren başkan Refik Şevket İnce, lügatin, a harfinden z harfine kadar 4 ayrı fasikül halinde basılacağını duyurmuştur. Buna göre a-e harfleri arasındaki kavramlar 1. fasikülde, f-l harfleri arası 2. fasikülde, m harfi 3. fasikülde, m-z harfleri arası 4. fasikülde yer alacaktır.¹⁰⁶ Bu bilgilerin duyurulmasının ardından Milli Eğitim Bakanlığı'nın Hukuk Lügatini bastırmaya ilişkin 8 Ağustos 1940 tarihli mektubu okunmuş ve kurum adına kaç nüsha bastırılması gerektiği tartışılmıştır. Neticede kurumun bütçesinden azar azar ödenmek suretiyle 7000 nüshanın kurum adına bastırılmasına karar verilmiştir.¹⁰⁷

Türk Hukuk Lügati'nin bastırılması işi 1944 yılında tamamlanmış, kurum başkanı İnce de sözlüğe bir önsöz yazmıştır. Bu önsözde lügatin hazırlık aşamaları, içeriği, lügate emek verenler anlatılarak bu eserin Türk Hukuk Tarihi için önemine değinmiştir.¹⁰⁸

6. Serbest Kürsü Dersleri

Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun yeni bir etkinliği olarak "Serbest Kürsü Dersleri"ne kurumun 1940 – 1941 faaliyet yılında başlanmıştır. İlk olarak açılan kürsü "Hukuk ve İktisat Kürsüsü" olmuştur. Hukuk ve İktisat konusu üzerine Ankara Halkevi'nde Prof. Dr. Vasfi Raşit Seviğ bir konferans vermiştir. İki konunun birbirleriyle olan ilgisinden ve öneminden bahseden Seviğ, yalnız bir konferansla yetinmenin konunun enine boyuna anlaşılmasında yetersiz olacağını ifade etmiştir. Profesörün bu tavsiyesi doğrultusunda kurum idare heyeti ile Kamus – Lügat Bürosu üyelerinin de bulunduğu bir toplantıda talimatname hazırlanmıştır. Talimatnameye göre verilecek dersler Hukuk ve İktisadın ortak önemini belirleyen konulara adanacaktır ve bu derslere devam edeceklere birer devam belgesi, derslerin üçte ikisine devam edenlere başarı belgesi, bu konu üzerinde özel bir etüt yapanlara ise Hukuk İlmini Yayma Kurumu İdare Heyetince bir mükâfat verilmesi kararlaştırılmıştır.

¹⁰⁴ **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 13.

¹⁰⁵ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, Türk Hukuk Kurumu'nun 1941 – 1942 Çalışma Raporu.

¹⁰⁶ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, 5.2.1943 tarihli Müşterek Toplantı Tutanağı.

¹⁰⁷ **THKA**, Klasör No: 3, Kamus Dosyası, 5.2.1943 tarihli Müşterek Toplantı Tutanağı.

¹⁰⁸ **Türk Hukuk Lügati**, haz. Türk Hukuk Kurumu, Ankara 1944, bkz. önsöz.

tırılmıştır. Hukuk ve İktisat konularından verilecek olan Serbest Kürsü Dersleri, Vasfi Raşit Seviğ, Muhlis Ete ve Bülent Esen arasında her birine onar ders ayrılmak suretiyle taksim edilmiştir. Bu derslere devam eden talebelere ders notları ücretsiz verilmiştir. Muntazaman devam eden bu derslerin sayısı 30'u bulmuştur ve ders notlarının basılması planlanmıştır. Derslere kaydolan 273 kişiden 118'i öğrencidir. Aradaki farka dikkat edilecek olursa halkın ilime ve öğrenmeye karşı olan isteği ortaya çıkacaktır. Serbest Kürsü derslerinin verilmesi için Ankara Üniversitesi Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Emin Erişirgil fakültenin kapılarını kuruma açmıştır, kurum da bu jesti teşekkürle karşılamıştır. Kurumun 1940 – 1941 dönemi raporunda, başka bir kürsünün açılmasının gerekli olup olmadığı ve eğer gerekli ise de açılacak olan kürsünün hukukun hangi alanında olmasının lazım geldiği sorulmakta, bir fikir yoklaması yapılmaktadır.¹⁰⁹

5 Nisan 1941 günü Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilen yıllık genel kurulundayla Serbest Kürsü Dersleri meselesi de masaya yatırılan konular arasındaki yerini almıştır. Konu ile ilgili söz alan Türk Ticaret Bankası Şeflerinden Turgut Akkaş ve Konya Milletvekili Galip Gültekin, uygulanmaya başlanan Serbest Kürsü Dersleri'nin faydalarında söz etmişler, Hukuk ve İktisat alanında verilen bu derslerin çeşitliliğinin artmasını talep etmişlerdir. Doç. Dr. Bülent Esen de bu talebe iştirak edenler arasında yer almıştır. Kürsü konusu ile ilgili söz alan kurum başkanı Refik İnce, bu faaliyetin getirdiği faydaları sıralamıştır. Derslere katılım ve devam etmenin serbest olmasından, "Serbest Kürsü" isminin verildiğini, kürsü derslerini dileyen herkesin takip edebileceğini fakat uzmanlık gerektiren konuların anlatımında daha ziyade öğrencilere yönelik bir iştirakin söz konusu olacağını dile getirmiştir. Farklı alanlarda kürsü açmak meselesi için Başkan, Fuat Köprülü ile görüşüğünü ve görüşme sonrasında Köprülü'nün ders vermeyi kabul ettiğini söylemiş, Hukuk ve İktisat kürsüsü aynı kalmak suretiyle açılacak yeni kürsülerin sinyalini vermiştir.¹¹⁰

1940 – 1941 genel kurulunda yeni kürsülerin açılacağı yönündeki talep ve beklentilerin kurum tarafından hemen gerçekleştirildiğini görmekteyiz. 1941 yılı Kasım ayından itibaren kurum tarafından *Ulus* gazetesine farklı günlerde verilen duyuru yazısında Türk Hukuk Kurumu tarafından 1941 – 1942 döneminde 3 farklı Serbest Kürsü'nün açılacağı duyurulmuştur. Prof. Dr. Fuat Köprülü tarafından "Türk Hukuk Tarihi", Prof. Dr. Şevket Mehmet Ali Bilgişin tarafından "Hukuk ve İktisat", Mehmet Ali Sebük tarafından ise "Kriminoloji" alanında dersler verilecektir. Gazeteye verilen ilanda, bu derslere devam etmek isteyenlerin Türk Hukuk Kurumu binasından 30 Kasım 1941 Pazar günü saat 18.00'e kadar bir yazı almaları gerektiği, bununla beraber derse devam etmek isteyenlerin devam şartlarını kurumdan öğrenebileceği, verilen derslerin bastırılıp maliyet bedeliyle katılımcılara verileceği ilan olunmuştur.¹¹¹ Ayrıca *Ulus* gazetesinde Serbest Kürsülerin önemi vurgulayan ve kürsüde verilecek olan ders programlarını içeren haberlere de rast-

¹⁰⁹ **Hukuk İlmini Yayma Kurumu'nun 1940 – 1941 Mesai Raporu**, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara, 1941, s. 17 – 18.

¹¹⁰ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, S. 4. 1941 tarihli Genel Kurul Toplantı Raporu.

¹¹¹ **Ulus**, 4, 5, 8, 11, 16, 24, 29 Senteşrin 1941.

lamak mümkündür. Hukukun sosyal hayatın her alanını ilgilendiren konularda alanında uzman kişiler tarafından verilecek olan derslerin faydalı olacağına değinen gazete, derslerin herkese açık olduğunu, derslere kayıtlı olup devam edenlere kurum tarafından bir vesika verileceğini yazmaktadır. Ayrıca derslerin sonunda her ders için açılacak olan müsabakaya katılacaklardan başarılı olanlara ödüller verileceği de ifade edilmektedir. Gazetede açılacak kürsülerin ders programları ise şu şekilde verilmiştir:¹¹²

Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün vereceği "Türk Hukuk Tarihi" dersleri 1 Aralık 1941 Pazartesi günü saat 18.15'te başlayacak ve saat 19.00'a sürecek. Bu tarihten itibaren her hafta aynı gün aynı saatte olmak üzere toplamda 10 ders verilecek.

Prof. Dr. Şevket Mehmet Ali Bilgişin'in vereceği "Hukuk ve İktisat" dersleri 2 Aralık 1941 Salı günü saat 18.15'te başlayacak ve saat 19.00'a sürecek. Bu tarihten itibaren her hafta aynı gün aynı saatte olmak üzere toplamda 10 ders verilecek.

Mehmet Ali Sebük'ün vereceği "Kriminoloji" dersleri 3 Aralık 1941 Çarşamba günü saat 18.15'te başlayacak ve saat 19.00'a sürecek. Bu tarihten itibaren her hafta aynı gün aynı saatte olmak üzere toplamda 10 ders verilecek.

1 Aralık 1941 günü Serbest Kürsü dersleri yapılan açılışın ardından Prof. Dr. Fuat Köprülü tarafından verilen ilk dersle başlamıştır.¹¹³ Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde yapılan açılış törenine siyaset çevrelerinden, Adalet Bakanı Hasan Memencioğlu, Gümrük ve İhisarlar Bakanı Raif Karadeniz, CHP Genel Sekreteri Fikri Tüzer ile birçok milletvekili katılmıştır. Bunlardan başka Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şurası Başkanları ve üyeleri ile Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Siyasal Bilgiler Okulu'ndan öğretim üyeleri ile kürsüye kayıtlı ve kayıtsız olmak üzere pek çok yüksek okul öğrencisi açılıştan hazır bulunmuştur. Açılış Türk Hukuk Kurumu Başkanı Refik Şevket İnce'nin konuşmasıyla başlamıştır. İnce, yaptığı konuşmada kurumun kurulduğu günden beri ilim aşkıyla hukuk fikrini ruhunu yaymak arzusuyla çalıştığını, bu doğrultuda radyo ve halkevi konferanslarının gerçekleştirilip Türk Hukuk Kamusu ve Hukuk Lügati hazırlıklarının devam ettiğini söylemiştir. *Türk'ün de hukuk alanında bir tarihi, ülküsü ve milletler huzuruna çıkabilecek şahsiyetlere sahip olduğunu* göstermeyi hedefleyen kurumun, sergilediği ve sergilemeye devam ettiği icraatlarıyla üstlendiği önemli vazifeye hizmet ettiğini ifade etmiştir. Kurumu, tüm çalışmalarında destekleyen hükümet, CHP ve bilim adamlarına teşekkür eden başkan, açılış yapılan Serbest Kürsü derslerini vermeyi kabul etmiş kişilere ve de dersler için kapılarını açan Dil Tarih Coğrafya Fakültesi yetkililerine ayrıca teşekkürlerini sunmuştur. Derslerin basılacağını ve bunun için kağıtların hükümet tarafından ücretsiz verildiğini sözlerine ekleyen İnce, kurumun bu ders notlarını basma işini ucuza mal edeceğini de söyleyerek, derslere kayıt olanların çokluğunun kurumun en büyük mükafatı olacağını da sözlerine eklemiştir. Bu konuşmanın ardından Fuat Köprülü'nün ilk dersine geçilmiştir.¹¹⁴

¹¹² **Ulus**, 15 Sontesrin 1941.

¹¹³ **Ulus**, 1 İlkkanun 1941.

¹¹⁴ **Ulus**, 2 İlkkanun 1941.

Ulus gazetesi Türk Hukuk Kurumu'nun yürüttüğü faaliyetleri ve bunların önemini satırlarına şöyle yansıtmaktadır:¹¹⁵ “Yurtta hukuk ilminin yayılmasında ve gelişmesinde yıllardan beri metotlu ve programlı çalışmalarıyla büyük ve faydalı hizmetler görmekte olan Türk Hukuk Kurumu'nun halk kürsüleri, ilmi konferansları ve radyo neşriyatı gibi her gün biraz daha ileri giden güzel hamleleriyle kazandığı büyük başarı ve hayırlı teşebbüslerini candan kutlamayı bir borç biliriz”. Ayrıca gazete kürsü derslerinden bazılarını takip edip derslerin içerikleriyle ilgili yazılar yayınlamıştır.¹¹⁶

Kurum tarafından 1941 – 1942 döneminde sayısı 3'e çıkarılan Serbest Kürsü derslerinden “Türk Hukuk Tarihi” dersine 182, “Hukuk ve İktisat” dersine 166, “Kriminoloji” dersine ise 185 kişi kayıt yaptırmıştır. Her biri 45'er dakikadan 10 hafta devam eden derslere gösterilen bu ilgi kurum tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ders notlarının tamamlanmasından sonra da basılacak olan notların maliyet fiyatından öğrencilere sunulacağı kurumun 1941 – 1942 çalışma raporunda ifade edilmiştir.¹¹⁷

Sonuç

1934'te kurulup günümüzde kadar yaşayabilme başarısı gösteren Türk Hukuk Kurumu, kurulduğu ilk yıllardan itibaren aktif bir çalışma hayatının içine girmiştir. Bir taraftan devrim ideolojisinin hukuki boyutunun anlatılması ve yaygınlaştırılması ideali, diğer yandan kurumun kendi hedefleri, kurumun her an canlı kalmasını sağlamıştır.

Kurulduğu yıllarda pek çok faaliyet alanında kendini gösteren kurum, çalışmalarına halkı, hukuki konularda aydınlatmaya yönelik konferanslarla başlamış, öğrencileri araştırmaya teşvik amaçlı öğrenci müsabakalarıyla devam etmiştir. Toplumcu kucaklayan bu girişimlerinin ardından akademik camia ile sürekli işbirliği ve dayanışma içinde olmak kaydıyla ilmi eserler neşretme ve tercüme etme kabiliyeti göstermiştir. Bu konuda idealist Türk hukukçularının da hakkını teslim etmek gerekmektedir. Zira onlar yeri geldiğinde sarf ettikleri mesai için (çeviri, kamus ve lügat çalışmalarında) aldıkları ücreti kuruma bağışlayabilmişlerdir. Yapılan onca faaliyetin altında bu özverinin de dile getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca maddi açıdan kurumu ve çalışmalarını sürekli destekleyen hükümet ve bakanlıkların da kurumun başarılarında muhakkak bir payı vardır.

Kurumun yurtdışındaki gelişmelere açık olması, dünyaca tanınan hukukçulara konferanslar verdirip onların takdirlerini kazanması da önemli bir başarı olarak karşımızda durmaktadır.

Kurumun Türk hukuku açısından belki de en büyük mirası Türk Hukuk Lügati olmuştur. Ciddi bir emeğin ürünü olan bu kaynak kıymetinden bir şey kaybetmemiştir.

¹¹⁵ **Ulus**, 2 İlkkanun 1941.

¹¹⁶ Bir örnek için bkz. **Ulus**, İlkkanun 1941. Gazete, ilk Kriminoloji dersi ile alakalı yaklaşık bir sütün ayırmıştır.

¹¹⁷ **THKA**, Klasör No: 9, Kurumun Senelik Toplantı Dosyası, Türk Hukuk Kurumu'nun 1941 – 1942 Çalışma Raporu.